

Krajsovszky Gábor
**Amíg Isten végtelen könyörületéből jó a virradat,
éljetek hűségben Istenhez, Egyházhoz, történelmi
magyar hazához!**

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

KRAJSOVSZKY GÁBOR

**AMÍG ISTEN VÉGTELEN
KÖNYÖRÜLETÉBŐL JÓ A
VIRRADAT, ÉLJETEK
HŰSÉGBEN ISTENHEZ, EGY-
HÁZHOZ, TÖRTÉNELMI
MAGYAR HAZÁHOZ!**

**Megemlékező előadás Mindszenty
József bíboros, hercegprímás,
esztergomi érsek életéről és
munkásságáról születése 120.
évfordulójának évében**

Szentes, 2012. november 17.

Impresszum

Krajsovszky Gábor

Amíg Isten végtelen könyörületéből jó a virradat, éljetek hűségben Istenhez, Egyházhoz, történelmi magyar hazához!

Megemlékező előadás Mindszenty József bíboros, hercegprímás, esztergomi érsek életéről és munkásságáról születése 120. évfordulójának évében

Elhangzott a Szentesi Keresztény Pedagógus Társaság konferenciáján, a Szent Erzsébet Katolikus Általános Iskolában, Szentesen, 2012. november 17-én

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című előadás elektronikus változata, melynek azonosítója: ISBN 978-963-308-106-8. Az elektronikus kiadás a szerző, Krajsovszky Gábor engedélyével készült. A publikációt lelkipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más jog a szerzőé.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
Bevezetés	5
Életrajzi adatok	6
Mindszenty bíboros élethivatása	8
Vigyázzatok az újsággal! Mindszenty-Pehm József sajtóröpirata	9
Az első kommunizmus utáni fogságból szabadulva	10
Búcsú Zalaegerszegtől	11
Néhány epizód veszprémi püspöki működéséből	12
Esztergomi érsekként	14
A hercegprímás szellemi útmutatása	15
A hitvallásos iskolák és a kötelező hitoktatás védelme	15
Magyarország jövője: a keresztény családok	16
A magyar ifjúság valláserkölcsei nevelése	17
Útmutatás a papságnak	17
Hűség az Egyházhoz	18
Nemzete és népe szolgálattevője	18
Mindszenty-Pehm József az emberi szenvedésről, örök életről	19
Letartóztatása, megkínzása, kirakatpere	20
Erdős Mátyás visszaemlékezése	20
Az Andrássy út 60-ban	21
Koncepciós per és életfogytiglani fegyház	23
Az 1956-os szabadságharcról	24
A szabadságharcosok áldozata	24
Nyilatkozatok újságíróknak	24
Mindszenty József sajtónyilatkozata 1956-ról	25
Bölcsvölgyi Zoltán visszaemlékezése	25
Az amerikai követségen félrabságban	26
Tanúkkal ellenjegyzett végrendelet	26
Napi jegyzetek	27
Levelek az amerikai elnökökhöz	27
Mindszenty bíboros száműzetésének előzményei	29
A II. Vatikáni Zsinat	29
A száműzetés kezdete	30
Esztergomi működésének folytatása a szabad világban	32
Igehirdetési útjai	32
Pünkösöd a számkivetésben	33
Ezredévi magyar jubileum pánszláv uralom alatt	35
Kommunizmus és kereszténység	35
Beszéd Saint Louisban, a „Mindszenty Foundation” bankettjén	36
Détente és annak következményei	38
Megjelennek az emlékiratok	38
Mindszenty bíboros hivatalfosztása	40
Utódlás a primási székben	43
Sorsok és végzetek	46
Tartozás a hitvallók felé	47

A Pázmáneum rektora és Bécs érseke Mindszenty bíborosról	48
Mindszenty bíboros szellemi végrendelete	49
Gondolatok Mindszenty bíborosnak a Boldogasszony Éve zárándoklatain elhangzott beszédeiből.....	52

Bevezetés

„A tanító több mint a tudomány művelője. A tanító minden időben a nemzet jó vagy rossz jövőjének a letéteményese. Éppen ezért hálás szívvel kell emlékeznünk akkor, mikor kimondjuk a szót: a mi tanítónk.”¹
(Mindszenty József)

Ha egy történelmi személyiség alakját ellenségei négy évtizeden keresztül folyamatosan meghamisítják, amint azt Mindszenty József bíboros primás esetében tették, akkor a jelen nemzedéknek kötelessége megismerni vele kapcsolatban a vitathatatlan igazságot. Csak ezek tudatában lehet Mindszenty József történelmi nagyságát megismerni. „Megmosta ruháját a Bárány vérében”² – kezdetben az Ősegyházban hitvallóknak nevezték azokat, akik vallásos hitük miatt szenvedtek, jóllehet nem viseltek el halálos kínokat.

„Nekünk, magyaroknak igen gazdag a lelki örökségünk. Amióta Szent István és munkatársai, Szent Gellérttel az élükön, megnyitották nekünk az evangélium forrásait, ezer év óta a magyar szenteknek és példaadó egyéniségeknek hosszú sora mutatja számunkra a helyes utat. (...) Nekünk, mai magyaroknak Mindszenty József bíboros atyánk adatott. A mi feladatunk az, hogy tanulékony lélekkel megfigyeljük egyéniségét, példáját, megfontoljuk szavait és a magunk sajátos életkörülményeire alkalmazzuk útmutatásait. (...) ha komolyan törekszünk az ő nyomában járni, boldogabbak leszünk és megváltoztathatjuk a világ arculatát körülöttünk.”³ Így emlékezett Palágyi Natália nővér, a Szociális Testvérek Társasága szerzetesrend tagja Mindszenty bíboros követésre buzdító jellemére. Ti vagytok a föld sója – mondta Jézus. Mindszenty bíboros esetében ennek megvalósulása országot, egyetemes kereszténységet megmozgató tevékenységben mutatkozott meg.

Ez az áttekintés – messzemenően a teljesség igénye nélkül – csupán néhány főbb gondolatot, irányvonalat mutat be a bíboros igen gazdag tanításából, különféle alkalmakkor elhangzott sajtó, valamint róla szóló megnyilatkozások alapján, történelmi háttérrel egybekapcsolva.

Egy ország, egy közösség életében mindig megkülönböztetett felelősség hárul arra, aki annak vezetője. Mindszenty József a 20. századi magyar katolikus Egyház és az egész magyarság kiemelkedő egyénisége. Munkatársa, néhai Erdős Mátyás atya mondotta róla: Mindszenty tanítása mindig határozott, lényegre törő volt, magasra emelte Krisztust, mint egy képet, amely iránymutató az egész magyarságnak és kereszténységnek. A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia Állandó Bizottsága az idei jubileumi születési évforduló kapcsán körlevelet adott ki. Az ebben meghirdetett országos rendezvénysorozat fő célja az, hogy Mindszenty József példája minél szélesebb körben kerüljön megismertetésre, főként a fiatalok körében. Ennek különös aktualitást ad az a tény, hogy ebben az évben Magyarország ellen egy minden eddigit felülmúló, külső és belső gyűlölet- és rágalomhadjárat indult el a „sötétség hatalmának” részéről, amely lerombolni igyekszik az ország erkölcs és emberi értékek mellett való hivatalos állásfoglalását és szerinte való életét.

¹ Mindszenty Okmánytár I. Sajtó alá rendezte: Dr. Vecsey József. München 1957. 244.

² Jel 7,14.

³ Palágyi Natália: Hűségesen követte az Urat. Mindszenty bíboros életútja és példája. Magyar Könyvnyomda, Ungarische Buchdruckerei, St. Gallen, 1976. 4.

http://www.ppek.hu/konyvek/Palagyi_Natalia_Husegesen_kovette_az_Urat_1.doc

Életrajzi adatok

Mindszenty József életének legfontosabb eseményei, a hozzájuk tartozó dátumokkal az alábbiak:⁴

- 1892. március 29. Mindszenty Pehm József születése Mindszenten, Vas megyében
- 1915. június 12. Gróf Mikes János, szombathelyi megyéspüspök pappá szenteli a szombathelyi székesegyházban
- 1915–1916. Felsőpatyi káplán
- 1919. február 9. A Károlyi-rendszer hatóságai letartóztatják
- 1919. október 1. Zalaegerszeg apátplébánosa
- 1944. március 25. Serédi Jusztinián bíboros veszprémi püspökké szenteli az esztergomi bazilikában
- 1944. november 27. A nemzetiszocialista kormányzat letartóztatja, Sopronkőhidán raboskodik
- 1945. április 2. A front közeledtével fogva tartása véget ér
- 1945. október 7. Elfoglalja esztergomi érseki székét
- 1948. december 26. A kommunista rendszer koholt vádak alapján letartóztatja
- 1949. február 8. Kegyetlen kínzások után kirakatperben életfogytiglani fegyházra ítélik
- 1956. október 30. A szabadságharc alatt kiszabadul felsőpetényi rabságából
- 1956. november 1. Elhangzik első rádiónyilatkozata
- 1956. november 3. Elmondja híres – a kommunisták által meghamisított – körülbelül 20 perces rádióbeszédjét
- 1956. november 4 – 1971. szeptember 28. Politikai menekültként a budapesti Amerikai Követség lakója
- 1971. szeptember 28-án a Vatikán keleti politikájának áldozataként eltávolítják Magyarországról
- 1971. október 23-tól 1975. május 6-án bekövetkezett haláláig száműzetésben él a bécsi Pázmáneumban, az utolsó, szabad magyar egyházi intézményben. Ezalatt szinte az egész világot bejárja, felkeresi a szétszóródott magyarokat.⁵ Kiadja Emlékiratait, amely az

⁴ Liphay Endre: Mindszenty József életrajzi kronológiája. In: Mindszenty József emlékezete. Szerkesztette: Török József. Márton Áron Kiadó – Budapest 1995. 165–189., Csonka Emil: A száműzött bíboros. Új Európa, San Francisco–München, 1976. Babits Kiadó, Szekszárd, 1993. 286–291.

⁵ 1972. május 20-a és 23-a közt tette első körútját a Német Szövetségi Köztársaságban: München, Scheyern, Bamberg, Frankfurt, Würzburg, Oberhaching.

1972. június 15-én meglátogatta a bajorországi Burg Kastlban működő magyar gimnáziumot.

1972. augusztus 26. és 29. között Belgiumban járt: Brüsszel, Tongerlo, Banneaux és a magyar emlékekben gazdag német határváros: Aachen.

1972. szeptember 17-én először zárandokolt el, mint száműzött, Máriacellbe.

1972. október 11. és 26. között zajlott le portugáliai körútja: Lisszabon, Fatima, Madeira szigete.

1973. március 17-én és 18-án látogatás Innsbruckban, ahol a róla elnevezett magyar egyetemi otthonban magyar emigráns főiskolások fogadták.

1973. április 28-a és május 1-e közt látogatás Kölnben.

1973. június 30-án és július 1-én látogatás Augsburgban.

1973. július 14-e és 20-a közt missziós körút Angliában.

1973. szeptember 18. és 28. között Kanadában tett missziós körutat.

1973. szeptember 29-én New York érintésével New Brunswickba utazott, ahol felszentelte az ottani magyar katolikus egyházközség szépen renovált templomát.

1973. november 1-én VI. Pál pápa kérte, hogy mondjon le esztergomi érseki székéről.

egész világon elterjed, számos nyelvre lefordítják. 1973. december 18-án VI. Pál pápa megfosztja őt az esztergomi érseki széktől. Halála Bécsben következik be, temetése 1975. május 15-én történik meg Máriacellben. 1991. május 4-én helyezik végső nyughelyére az esztergomi bazilika kriptájába, közel 60 ezer résztvevő jelenlétében.

1973. november 24-e és december 4-e közt körút Dél-Afrikában.
1973. december 8-i válaszában felsorakoztatja az érveket, amelyek lemondása ellen szólnak.
1973. december 18-án a pápa közli vele, hogy érseki székét megüresedettnek nyilvánította.
1974. február 5-én a Vatikán és Budapest egyidejűleg közli, hogy az esztergomi érseki szék megüresedett.
1974. február 6-án Mindszenty nyilatkozik arról, hogy miért nem mondhatott le önként.
1974. május 6-a és június 29-e közt héthetes missziós körút az USA-ban.
1974. június 29-én rövid látogatás a németországi Stuttgartban.
1974. július 1-e és 3-a közt látogatás Münchenben.
1974. július 13-án látogatás az észak-németországi Essenben.
1974. október 10-én "Emlékirataim" című könyve német kiadásának bemutatása a frankfurti nemzetközi könyvvásáron.
1974. október 13-án látogatás Regensburgban.
1974. október 24-e és december 20-a közt missziós körút Ausztráliában és Új-Zélandon.
1974. december 20-án leszállás és rövid találkozás a Hawai szigetén élő magyarokkal.
1974. december 21-e és 23-a közt második látogatás San Franciscóban.
1975. április 8-án, útban Dél-Amerika felé, rövid látogatás Londonban.
1975. április 9-e és 26-a közt missziós körút Venezuelában és Kolumbiában, ahonnan betegen érkezett vissza Bécsbe.
In: VPA Hírporta hir@hirporta.hu; Csonka Emil: A száműzött bíboros. Új Európa, San Francisco–München, 1976. Babits Kiadó, Szekszárd, 1993. 289–291.

Mindszenty bíboros élethivatása

„Azt gondoltam, hogy a Jóisten a cselekvést szánta nekem, de azt kell tapasztalnom, hogy az Úr inkább a szenvedések útján vezet, legyen meg az ő akarata.”⁶
(Mindszenty József)

Vecsey József a Mindszenty Okmánytár előszavában így határozza meg a hercegprímás egyházfői hivatását: „1945–48 között, az istentelen marxista uralom kegyetlen évei alatt állott poszton Magyarország hercegprímása. Azt a harcot, amelyet Mindszenty hercegprímás a magyar katolicizmus élén a kommunizmussal vívott, a bolsevisták kényszerítették az Egyházra. E küzdelem *védekezés* volt a mindjobban kommunista befolyás alá kerülő közhatalom vallásellenes intézkedései és a harcok istentelenség támadásai ellen. A kommunista rendszer mindent elkövetett, hogy az Egyházat megfossza annak lehetőségétől, hogy híveivel szabadon érintkezzék és a vallásos eszményt háborítatlanul ápolhassa. Ennek érdekében nem riadt vissza a legdurvább törvénysértésektől sem. Mindszenty bíboros, az ország első főpapja, ebben a harcban a magyar nép elhivatott vezetőjeként emelkedik az alapvető emberi szabadságjogok minden rendíthetetlen védelmezője fölé. Egyaránt védelmébe veszi a népellenes háborús bűnök vádjával fogva tartott tízezreket, az ősi otthonaikból kiűzött szlovákiai magyarokat és a kitelepítéssel büntetett hazai svábságot. Ő emeli fel egyedül tiltakozó szavát a magyar nemzettel szemben igazságtalan és egész Közép-Európa őszinte megbékélését lehetetlenné tevő párizsi békeszerződés ellen. Az erkölcstelen eszközökkel, nem egyszer kíméletlen terrorral vívott hatalmi harcok közepette *a közéleti tisztaságot és felelősségtudatot sürgeti*. Személyes érdeme, hogy a papság és a hívek félrevezetését célzó körmönfont kommunista propagandát a kellő időben szervezett ellenakciókkal hatástalanná tudta tenni. A katolikus szülők mozgósításával megmentette a hitvallásos iskolákat az államosítástól és a kötelező vallásoktatás továbbra is érvényben maradt. Kiváló szervezőképessége, fáradhatatlan buzgósága és egyéni varázsa folytán *soha nem tapasztalt mértékben erősödött meg a katolikus öntudat*, és egyre inkább elmélyült a vallásos élet. Mindezek a nyilvánvaló eredmények engesztelhetetlen gyűlöletet váltottak ki a marxisták táborában. Főleg azért gyűlölték a hercegprímást, mert vallásellenes célkitűzéseiket – elsősorban a Nyugat megtévesztésére – a törvényesség látszatával szerették volna elérni, de *a hercegprímás lépten-nyomon leleplezte valódi szándékaikat, és éles fénybe állította a kiáltó törvénytelenégeket*. Világos volt, hogy amíg Mindszenty bíboros főpásztori székében marad, a marxisták minden erőfeszítése hiábavaló.

*E felismerés után a világkommunizmus egy minden eddig felülmúló rágalomhadjáratot indított a magyar hercegprímás ellen.”*⁷

⁶ Fidelissimus Pastor Kiállítás (Bécs–Veszprém)

⁷ Vecsey József: Mindszenty Okmánytár

Vigyázzatok az újsággal! Mindszenty-Pehm József sajtóröpirata⁸

„A szabadkőművesség ugyanaz szalonkabátban, mint a bolsevizmus mezítláb.”⁹ Ezt a mondatot Mindszenty József több alkalommal nyilvánosan is kijelentette.

Jelen fejezetben Mindszenty-Pehm József Zalaegerszegen megjelent sajtóröpiratából (1919–1920) kerül kiemelésre néhány, általa joggal súlyosan elítélt, a kereszténységet mélyen megvető és háttérbe szorító újságidézet, az akkori, keresztényellenes, nem-keresztény irányzatú sajtótermékekből. Mindszenty József jogos kritikáiban egy adott *szellemiség*-elleni állásfoglalásáról van szó. Ezekkel a nézetekkel, amelyek ellen Mindszenty József tiltakozik, ma ugyanúgy a legkisebb mértékben sem azonosulhat egy magát kereszténynek, vagy bármilyen vallásúnak mondott személy. Különben az ilyen ember – ugyancsak Mindszenty József későbbi szavaival élve – idegen bandák kötelékében silány szegődmény lesz. A sajtóröpiratról csupán néhány publikáció jelent meg¹⁰, viszont szövege teljes terjedelmében a megadott forrásokban hozzáférhető. A jelen összeállításban szereplő válogatott idézetek főként az akkori Pesti Hírlapból valók. A hozzájuk kapcsolódó kritika pedig mindennél többet mond. Mindszenty-Pehm József 1918 Karácsonyán elindítja saját lapját, a Zalamegyei Újságot. Erről a sajtóröpiratban a következők állnak: „Föltétlen keresztény, megalkuvást nem ismerő, igazáért sokat üldözött újság. A »Pesti Élet« a megfojtandók közé számítja.”¹¹ A sajtó szerepéről szóban is közzétett nyilatkozataiból került válogatásra az alábbi idézetgyűjtemény.

„Elsépelet mondás, de megdönthetetlen igazság: a sajtó nagyhatalom. (...) A sajtó irányítja a közvélemény néven ismert közfelfogást, közakaratot és közhangulatot.”¹² „A legtöbb tanult embernek is egyetlen, de lemaradhatatlan szellemi élvezete (...) Elolvasása után (...) már a lapból és a lapról beszélnek az emberek és úgy beszélnek, ahogy az a lap beszélt nekik. (...) A hitetlen világ remegve emlegeti a szószék, a gyóntatószék hatalmát. De a pap szava nem ér messzebb a templom kapujánál, a falaknál. (...) A *Pesti Hírlap* naponkint 70 000 prédikációban hirdeti az istentelenség és az erkölcstelenség evangéliumát. És csudáljuk a magyar közélet szomorú sivárságát, az intelligencia hitközönyét, a nép romlottságát, mikor ily óriási méretekben folyik a tévelyek elhintése. (...) Ne is csudáljuk aztán, hogy a keresztény gondolat néma, hogy a keresztény közvélemény merő nulla, amikor a szabadkőműves, radikalizmus és szociáldemokrácia kalózlöbögői alatt nagyra nőtt tábor folytatja a harcot a legszentebb alapok ellen: a keresztény hit és erkölcs, a társadalmi rend és a haza teljes felforgatására.”¹³ „A »magyar« sajtó fáradhatatlan annak hirdetésében, hogy hit és tudomány összeférhetetlen, a hit a butasággal jár karonfogva. »A hit, a vallás oly méreg, mint az alkohol: butít, gyilkol, aljasít.« Így mutogatja a sajtó zúzáját a *Szabadgondolat*. (...)

⁸ Pehm József: Vigyázzatok az újsággal! Sajtóröpirat. Zalaegerszegi Sajtóbizottság (évmegjelölés nélkül) Berzsenyi Dániel Könyvtár Szombathely. Paksy Zoltán: Zalaegerszeg társadalma és politikai élete 1919–1939. Zalaegerszegi füzetek 13. Millecentenáriumi Közalapítvány Zalaegerszeg, 2011. 129–163.

⁹ Csonka Emil, Krónika Mindszenty bíboros amerikai útjának egyik jelentős szakaszáról. München, 1974 (kézirat). 64.

¹⁰ Paksy Zoltán: Zalaegerszeg társadalma és politikai élete 1919–1939. Zalaegerszegi füzetek 13. Millecentenáriumi Közalapítvány Zalaegerszeg, 2011. 53. Tyekvicska Árpád: „Ahogy régen, most is boldog voltam velük.” Mindszenty (Pehm) József és Zalaegerszeg. In: Zala megye ezer éve 246–255. Szerkesztő: Kostyál László Zalaegerszeg, 2001. 247.

¹¹ Sajtóröpirat 32.

¹² Sajtóröpirat 3.

¹³ Sajtóröpirat 4–5.

Sok jó, sok közönyös szülő megrendült, mikor a hittant eltörölték, mikor helyébe a kommunista káté jött, amikor nem engedték Jézushoz menni a kisdedeket.”¹⁴ 1911-ben a Pesti Hírlap nekírt a gimnáziumok hitvallásos szellemének: „Miniszteri rendelettel kellene – írja – betiltani a szépen hangzó, de erkölcsi romlást okozó (!) fakultatív vallási gyakorlatokat is.”¹⁵ 1919-ben pedig ezt írja: „Ki a hittannal az iskolákból, mert a hittan nyilvánvaló hazugságokat önt a gyermekekbe. (...) Hogy felsikoltottak akkor az édesanyák, mint a betlehem-i anyák Heródes törére. És talán Heródes a törrel megint közel jár a beeresztett Pesti Hírlap és társai gúnyjában. (...) Tárcaiban, regényekben, szerkesztői üzenetekben tervezett hadjárat folyik a dogmák ellen. Nem volt keresztény tan, amelyen ne mulattak, ne szellemeskedtek volna. A gúny választóvizével öntötték le s tették nevetségessé a gondviselésben való hitet, az imát, a gyónást, a misét, a szentséget, a Mária-kultuszt – írja Kálvintéri¹⁶ híres röpiratában. A Pesti Hírlap, Világ, Pesti Napló, Est, Nap, Friss Újság, Kis Újság, Népszava, Nyugat, Huszadik Század stb. szerint Jézus Krisztus, szentségek, Anyaszentegyház – mind hazugság. Éppen ezért a Fényes Samuk¹⁷ és más újságírók szerint a keresztény egyházat igazán tűzzel-vassal ki kellene irtani a föld színéről. Mi a keresztény lapokban soha a Fényes Samuk vallásának kifigurázását nem olvastuk, de lám a keresztény földön, keresztény pénzen felhizlalt sajtó ki akarja irtani a kereszténységet.”¹⁸

„Ennek a sajtónak pusztára a neve és félig-meddig a nyelve magyar, de a lelke nem a mienk, az nemzetközi, hazátlan bitang lélek, amelynek a magyar földön semmi sem tetszik: csak a magyar pénz és a magyar kenyér. A múltunk, a történelmünk előtte utálat és gúny tárgya. (...) Nincs az a szenny, az a piszok, amivel a magyarságot befesteni ne igyekeztek volna. Ezért is volt olyan veszett külföldön a hírünk. Megcsinálta a saját sajtó. (...) Ez a sajtó volt az, amely hidat vert a magyarság ellenségeinek.”¹⁹

„Keseregtek véreim? Sírjon, sajogjon is a szív. Ki bűne tette? A sajtóé! Nem, nem a sajtó a főbűnös. Jupiterhez, a főistenhez panaszra mentek az erdő fái a fejsze ellen, hogy az mind kipusztítja őket. Jupiter csitítja őket: »Ne bántsátok a fejszét, ti adtátok a kártékony fejszebe a nyelet.« Ezt a szörnyeteget, amelyik megölte Magyarországot, mi hizlaltuk nagyra. Mi vagyunk a haza, a kereszténység gyilkosai, amikor házukba eresztettük, pénzeltük. (...) A kommunizmus nem véletlenül csöppent ide négy és fél hónapra: pompásan dolgozó pionírok készítették neki az utat négy és fél évtizeden át. A kommunizmus a magyartalan és kereszténytelen sajtó dús vetése. Az utca csöcseléke, a Lenin-fiúk a cinkotai gyilkosokat eszményítő sajtón nőttek fel. Az úri betyárok is nevelte valami: a szabadkőműves, liberális, Istent, felebarátot nem ismerő sajtó.”²⁰

Az első kommunizmus utáni fogságból szabadulva

Az 1945-ös kommunizmus előzményeit 1919-ben a magyar nemzet már egyszer megtapasztalta. Mindszenty (Pehm) József, aki abban az időben Károlyi Mihály, valamint Kun Béla börtönében, mint zalaegerszegi hittanár raboskodott, kiszabadulása utáni első vasárnapi prédikációjában elmondotta, mit látott, hol volt. Ez mindennél jobban igazolja a

¹⁴ Sajtóröpirat 6.

¹⁵ Sajtóröpirat 6.

¹⁶ Kálvintéri, azaz Bangha Béla (egyik álneve volt ez).

¹⁷ Fényes Samu ügyvéd, regény- és drámaíró, filozófiai, szociológiai és jogi író, a liberális polgárság szószólója. In: Paksy Zoltán: Zalaegerszeg társadalmi és politikai élete 1919–1939. Zalaegerszegi füzetek 13.

Millecentenáriumi Közalapítvány Zalaegerszeg, 2011. 133–134.

¹⁸ Sajtóröpirat 6.

¹⁹ Sajtóröpirat 10.

²⁰ Sajtóröpirat 12.

kommunizmusról alkotott véleményének hitelességét és világítja meg a rendszer belső romlottságát, lényegét. „Börtönből jöttem, láttam a parlament mennyezetig vérrel befecskelt pincéit, a vízvezeték csöveire akasztottakat, hallottam a teherautók motorjainak berregését a halálpincék előtt, hogy a megkínzottak segélykérését ne hallják künn. (...) megcsonkították a kivégzettjeiket, (...) amikor Kun Bélával megérkeztek az ázsiaiak, akik a pesti öröm- és hintáslegényeket megtanították szöveget verni a köröm alá, a beszózott élve-nyúzására, a kihúzott nyelvnek az orra szögelésére. Benézett börtönömbé Szamuely, aki kézlegyintéssel intézett el húsz-harminc magyart. Láttam Korvin-Klein Ottót, a púpos gnómot, aki éjjel a Lánchídon lövette agyon és a Dunába szórta áldozatait. A vörös börtön kapuja a vörös pokolnak, amelyen át belátni a Szovjetbe. Most még a saját népüket gyúrnak át ezekkel a fegyverekkel, kínzásokkal, gyilokkal, akasztófával, géppuskával. De meglátjátok, eljön az idő, amikor felrobbantják a világot és megkínözzák ezekkel az eszközökkel. Véres utópiát építenek a keresztény kultúra romjain. Az én szavam gyenge: Nyugat nem hallja meg. Talán megértenék Nyugat államférfiai is, ha a vörös börtönökön át néznének be ők is a Szovjetbe! Így nekünk, magyaroknak most még nem hisznek. Azt gondolják, miért fogjanak össze a Szovjet ellen, hiszen még nem az ő hazájukat gyújtogatja, csak a magyarokét. Nincs annyi eszük, mint a magyar parasztnak, aki a hetedik határból is hazaszalad tüzet oltani, ha meghallja a félrevert harangja szavát. De legalább ti higgyetek nekem! Te magyar értelmiség! Ne engedjétek el a földműves és a munkás kezét! A ti bűnötök lesz, ha magatoktól eltávolodni engeditek őket. Magyar munkás, térj észre! Azt hitted, hogy láncaid helyébe az egész világot megnyered. Most láthattad, hogy nagyobb nyomort kaptál a proletárdiktatúrától és lelkiismeret furdalást, hogy ezt a fúriát te segítetted. Földműves, te hű maradtál, földreformot kell kapnod, mert ez nem a vörösök találmánya, hanem Prohászka indítványa, húsz év óta. És a te igazságod, magyar nép, Krisztus népe, légy egységes, egymás testvére – nagy megpróbáltatások előtt állsz még!”²¹

Búcsú Zalaegerszegtől

Mindszenty (Pehm) József 1917. február 1-től zalaegerszegi hittanárként működött, majd az 1919-es proletárdiktatúrát követően Gróf Mikes János szombathelyi megyéspüspök – figyelembe véve a zalaegerszegi plébánia képviselőtestületének egyhangú kérését – 1919. október 1-től megbízta őt a zalaegerszegi plébánia vezetésével. Ebben az időszakban átépíttette a plébánia épületét, felépíttette a zalaegerszegi ferences templomot és kolostort, a *Notre Dame* nővérek anyaházát és tanítónő-képzőjét, elemi- és polgári iskoláját. A szegények számára 34 főt befogadó szeretetotthont alapított. Tisztséget vállalt a Keresztény Párt vármegyei elnökségében, püspöki biztosként felügyelte 9 új templom, 7 plébániaépület, 9 kápolna (miséző hely) és 12 iskola építését, felújította a katolikus művelődési ház működését. Ha tehát Mindszenty József élete már 1944-ben zárult volna is le, még akkor is a két világháború közötti legjelentősebb főpapok közé tartozna.²² Részt vett a városi nyomda, valamint a Göcseji Múzeum létrehozásában. Kialakította a plébániai házapostolok hálózatát, hitbuzgalmi egyesületeket szervezett.²³ A szombathelyi egyházmegye zalai részében általa, mint püspöki biztos által 1928 és 1941 között alapított tizennégy kuráciából (kurácia: önálló,

²¹ Maróthy–Meizler Károly: Az ismeretlen Mindszenty – életrajz és korrajz. Pannónia Kiadó, Buenos Aires, 1958. 54.

²² Adriányi Gábor: Mindszenty József életművének értékelése, különös tekintettel püspöki, primási kinevezésére. Mindszenty József veszprémi püspök 1944–1945. Veszprémi Múzeumi Konferenciák 7. Szerkesztette: T. Horváth Lajos. Veszprém, 1996. 104.

²³ http://digitus.itk.ppke.hu/~varnai/index_elemei/Page389.htm

de még plébániai rangra nem emelt lelkészség, önálló lelkipásztorral és javadalommal) később hét plébániai rangra emelkedett.²⁴

Amikor XII. Pius pápa 1944-ben Mindszenty Józsefet kinevezte veszprémi püspökké, ő a következő szavakkal búcsúzott el zalaegerszegi híveitől: „Bent, a plébánia hivatal asztalán készen áll aláírásra egy okmány, amelyet nem akartam aláírni a mai szentmiséig és szentbeszédig, hogy jogom legyen még egyszer azt mondani nektek: Kedves Híveim! Az akta az én lemondásomat tartalmazza a zalaegerszegi plébániáról és erről a templomról. (...) Isten Igéjét hirdetem. Csak a kongregációs terem adatai vannak meg: itt 537 esetben mondtam szentbeszédet 10 esztendő alatt. Bemutattam évente 72 szentmise áldozatot és naponta másfél órát imádkoztam a városért. (...) A helyi nyilatkozatokból azt olvasom ki, hogy nagyon összefonódott a lelkünk. Megköszönöm a vármegyének, Zalaegerszeg megyei városának (...) ragaszkodó áldozatkészségét. Én Jézus útján igyekeztem szolgálni minden társadalmi réteg lelkében. Ha valakit megbántottam, azt a jónak szenvedélyes akarata idézte elő. Akik az Istent keresik, azoknál a hiba is jóra fordul.”²⁵

Néhány epizód veszprémi püspöki működéséből

A ma rendelkezésre álló források alapján a pápa, az esztergomi érsek, valamint az akkori magyar kormány a veszprémi püspöki székbe más-más személyeket javasoltak. Serédi hercegprímás – Mikes János, volt szombathelyi püspök ajánlását is figyelembe véve – Mindszentyről a pápai nunciusnak, Angelo Rottának többek között a következőket írta: „Mindszenty szigorú, ezért a papság nem szereti. Volt néhány viszálya különböző politikai személyekkel (...) Nagyszerű organizátor azonban, és Zalaegerszeg, valamint Zala megye politikai életében is jelentős pártot tudott szervezni. De mégis féltő, hogy Mindszenty szenvedélyes természeténél fogva, mint püspök is nagyon keményen bánna a papsággal (...) és ebből lassanként káros elégedetlenség származhatna. A nuncius azonban másként ítélte. Ismerte Mindszenty zalai munkásságának kiemelkedő eredményeit. Kállay Miklós kormánya is erős gátat láthatott benne a hitlerista nyilas törekvésekkel szemben, s így ő lett Veszprém új püspöke.”²⁶ Mindszenty később, 1965-ben erről az eseményről a következőt jegyezte fel: „Rotta adott szóbeli alapelveket püspöki kinevezésemkor: legyenek *paternus* (atyai – KG). Sajnos, *inter arma* (fegyverek között – KG) nem mindig sikerült.”²⁷ Mindszenty József 1944. március 4-én kapta meg püspöki kinevezését, március 25-én szentelték püspökké az esztergomi bazilikában, majd március 29-én foglalta el veszprémi püspöki székét.

Első körlevelében így köszöntötte az egyházmegyét: „Krisztusban Kedves Testvéreim! Amikor, mint apostol-utód közétek érkeztem, hogy isteni rendelésből, Krisztus nevében legeltessem és vezessem igaz pásztorként a rám bízott nyáját, a Szentséges Atya küldetéséből, vele egységben kormányozzam a veszprémi egyházmegyét, első szavam Hozzátok a püspöki szentmise köszöntése: »Pax vobis! Béke veletek!« Nem a világtól kívánom ezt, hisz a szüntelen vérző, forrongó világ nem adhatja azt, amije nincs, aminek hiánya okozza szenvedéses nyugtalanságát; hanem a Krisztus Királytól, a Béke Fejedelmétől. Lélekben bekopogtatok nálatok, Kedves Testvéreim, de összes papjaimhoz is és viszem

²⁴ „Isten szolgája” – Emlékkonferencia Mindszenty József bíboros életéről és munkásságáról. Antológia Kiadó, Lakitelek, 2007. 62–64.

²⁵ Zalaegerszeg 1944. március 26. In: Hirdettem az Igét. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1982. 57–58.

²⁶ Salacz Gábor: A főkegyúri jog és a püspökök kinevezése a két világháború között Magyarországon. Argumentum Budapest 2002. Dissertationes Hungaricae ex historia Ecclesiae XVI. 185. Sorozatszerkesztő: Adriányi Gábor

²⁷ Mindszenty József: Napi jegyzetek – Budapest, Amerikai Követség 1956–1971. Mindszenty Alapítvány, Vaduz 1979. 376. (1965. február 17.)

Hozzátok az oltár csókját. Egy pillanatra elmerülök a Ti hivatástok mélységébe, küldetéstek, életcélotok nagyságába. Nekünk kell elsősorban rádöbbenünk az átváltoztató és igehirdető ajak, az élőt és már haldoklót feloldozó kéz nagyságára és kötelezettségeire. A pap közvetítő Isten és ember közt, dolgozik a Szentháromság munkaközösségében. Rajta van a történelem kétezer éves pecsétje a papon, papi nemzedékek szentjeinek, hőseinek, tanítóinak, tudósainak, irgalmas jótevőinek, vértanúinak, száműzötteinek, meghurcoltjainak dicsőségtökéje, a mindent Jézusért, a mindenek üdvözítéséért, a mindenkinek mindene gondolatával. Ehhez a papsághoz jöttem 1944-ben, miután voltam falusi káplán és hitoktató, gimnáziumi hittanár, városi és falusi hívek plébánosa. Veletek akarok munkálkodni, mint első a munkában és a munkához elengedhetetlen imádságban. Esményem a hívekért buzgón munkálkodó és a saját lelkét is tökéletesítő, a Jézus Szíve szerint való papság. Kedves Híveim! Veszprémből kisugároznak mind a négy égtáj felé az Árpádház szentjeinek erényei. Ez van benne főpásztori címeremben, mivel Szent Margit szentté avatása idején kerültem kapcsolatba egyházmegyémrel; másrészt alakja felidézi az összes magyar szenteket és Veszprém szent múltját is, a szent Pannóniát, a Pannonia sacrát. Oly hatalmas kisugárzása volt ennek a szent magyar világnak, hogy IV. Béla király szent családja négy szent gyermekén (köztük Szent Margiton) át négy országba viszi szét a magyar középkor vallásosságának ragyogó bizonyosságát. És ma? Új világért ma sok vér folyik, sok szó esik. Mi tudjuk a kinyilatkoztatásból, de a történelem tapasztalatából is, hogy nincs más név, amelyben üdvösségünket lelhetnők, mint a mi Urunk Jézus Krisztus drága neve. Hitben, erkölcsben kell megújulnunk, a veszprémi egyházmegye szentjeinek példáját követve. A hitbuzgalom, erkölcsi erő, Veszprém szentjeinek erényvilága egyéni és családi életünkben nem egy helyen pusztulóban van. Nemzeti érdek, hogy mi, magyarok szentek legyünk. Boldog leszek, ha ebben, magyar szentjeink közbenjárására Istenünk keze megsegít és a régi magyar erények újból visszatérnek, és az egyedül kipróbált, egyedül jónak bizonyult alapon, nehéz időkben egyéni, családi és nemzeti újjászületés következik el Egyház és Haza kimondhatatlan javára, lelkünk örök boldogságára.”²⁸

Rövid veszprémi püspöksége alatt 34 új plébániát, 11 új falusi iskolát alapított. Jelentős szerepe volt a püspöki kar 1945. május 24-i, a háború utáni új helyzetben kiadott első közös körlevele²⁹ megfogalmazásában. XII. Pius pápa 1945. augusztus 16-án kinevezte esztergomi érsekké, a kinevezési iratot Grósz József kalocsai érsek, a püspöki kar elnöke szeptember 5-én kapta kézhez és szeptember 8-án személyesen adta át Mindszentynek, aki több napos meditáció után azt elfogadta.³⁰

Veszprémben így búcsúzott papjaitól, híveitől: „Kedves Papjaim! A Szentatya rendelkezéséből búcsúznom kell tőletek. Szívesen dolgoztam volna veletek koporsóm zártáig, örömmel vettem volna részt a háborúban elpusztult szentegyházak, plébánia-lakok, katolikus iskolák, temetők újjáépítésében, és helyreállításában, új intézmények felélesztésében, a megviselt hívő lelkek újjárendezésében. Megszerettem az egyházmegye helytálló, népéhez hű, komoly, munkás papságát. Úgy érzem, hogy a további együttműködés előfeltételei meg voltak közöttünk. Köszönöm ragaszkodástokat, imádságtokat, segítségteket. Rövid volt a mi együttlétünk, de emlékét az idő nem törli ki lelkemből. Úgy remélem, hogy a jogi kapcsolaton túl az ima közössége is összefűz majd minket. Kedves Híveim! Rövid másfél esztendő egyházkormányzata után búcsúzom Tőletek a Szentatya parancsára. Az egyházmegyét történelmén át szerettem meg, még 1927–1934. táján, amikor múltjával tudományosan foglalkoztam. Azóta, hogy a Szentatya az ősi veszprémi egyházmegye

²⁸ Veszprémi Érseki és Főkáptalani Levéltár, Litterae Circulares, 1944. VI. 31–33.

²⁹ A magyar főpásztorok II. világháború utáni első körlevele, amelyet Mindszenty József szövegezett. Mindszenty Okmánytár I. Sajtó alá rendezte: Dr. Vecsey József. München, 1957. 34.

³⁰ <http://www.mindszenty.hu/index.php>

kormányzatára rendelt, az a szeretet csak nőttön-nőtt irányotokban. A bérmaút nekem öröm volt, mert köztetek lehettem; de szívesen jártam az egyházmegyét más alkalmakkor is. Ilyenkor voltam boldog, mert lélek lélekkel állt szemben úgy, mint negyedszázados zalaegerszegi plébánoskodásom idején. Most, hogy búcsúzom Tőletek, arra intellek benneteket, hogy legyetek hűek drága Anyaszentegyházunkhoz, édes hazánkhoz, és mindahhoz, amire tanítottalak Benneteket. De ne felejtsetek, hogy nemzetünk jövője a családi élet tisztaságán, katolikus erkölcsi levegőjén áll, vagy bukik; az ifjúságra úgy vigyázzatok, mint a szemünk fényére. Annyi értéket jelentetek hazátoknak, mint aminő értékű katolikusok vagytok. Nincs az életnek egyetlen pontja, vonala, amelyen ne katolikusokként, az ősi, belénk gyökerezett Egyház tagjaiként kellene, vagy lehetne viselkednetek.”³¹

Esztergomi érsekként

Az esztergomi érseki kinevezést 1945. szeptember 14-én hirdették ki, a pápa szeptember 16-án közölte a magyar kormánnyal. Drahos János, esztergomi káptalani helytartó a főpásztor kinevezéséről szóló szeptember 17-i körlevelében a következőket írta: „Istennek hála, megszűnt az ősi esztergomi főegyházmegye árvasága. Van új főpásztorunk, van atyánk, van a magyar katolicizmusnak feje, van az országnak hercegprímása. A kinevezés örvendetes hírének jelen hivatalos közlésekor nyomban új főpásztorunk elé viszem a főegyházmegye összes papjai és hívei nevében és részéről a hódoló tiszteletet. Bizalommal kérjük, fogadjon minket atyai szeretetében, szeressen minket úgy, miként szerette volt plébániai híveit, miként szerette veszprémi papjait és híveit, akik között a legsúlyosabb időkben fáradhatatlanul és minden nehézséget leküzdve járt-kelt, hirdetvén az üdvös tanítást, szüntelenül hintvén a buzdítás és vigasztalás igéit és cselekedvén a jót. Isten hozza mielőbb ősi székhelyére új főpásztorunkat! Imádságainkkal mindig mellette leszünk, és ostromolni fogjuk a Mindenhatót, hogy nehéz munkálkodásában a legbőségesebb kegyelmeivel kísérje.”³²

A kinevezési bulla kelte október 2. Érseki székhelyén október 7-én volt az esztergomi bazilikában. 1946. február 21-én a pápa bíborossá kreálta a római Szent Péter-bazilikában.³³

³¹ Veszprémi Érseki és Főkáptalani Levéltár, Litterae Circulares, 1945. IX. 47–48.

³² XII. 2900. sz. Főpásztor kinevezése. Esztergom, Főszékesegyházi Könyvtár 1945. 46095/49

³³ <http://www.mindszenty.hu/index.php>

A hercegprímás szellemi útmutatása

„A megmaradt kevésből újra kell építenünk a hazát. Lelki megújulásból lehet csak nemzeti feltámadás. Az Isten titeket magyaroknak teremtett és ezt a teremtő rendelkezést nekünk sohasem szabad elfelejtenünk. Legyünk most az imádság nemzete! Ha újból megtanulunk most imádkozni, lesz honnét erőt és bizalmat meríteni. Ne veszítsétek el bizalmatokat!”³⁴
(Mindszenty József)

A hitvallásos iskolák és a kötelező hitoktatás védelme

A Szent István Akadémián, megnyitó beszédében (1946. május 21. Budapest) Mindszenty bíboros arról beszélt, hogy minden megkeresztelt gyermek szellemi síkon az Egyházé és ebből következően az iskolai oktatás állami, de egyben egyházi feladat és jog is.

„A megkeresztelt gyermek nemcsak a szülőké, hanem az Egyházé is, mivel a keresztség által az Egyház a természetfeletti rendben az atyaságot is megszerzi, sőt mint Krisztus jegyese, a szentségek közvetítésével az anya szerepét is betölti. (...) Feladata és joga tehát, hogy az oktatás szerepét vállalja, éppen ezért abszolút elvi alapon elutasít minden beavatkozást, gátlást és korlátozást e joga gyakorlásában. (...) Az államot jóval megelőzően Európa minden népének gyermeke az Egyház nevelőintézményeitől kapott oktatást.”³⁵

Az 1947. április 12-i püspökkari körlevél részletesen foglalkozik a kötelező iskolai hitoktatás ellen felhozott kifogásokkal, a kommunisták be nem vallott szándékaival és az Egyház ide vonatkozó álláspontjával.

„Sokszor hangoztatják az Egyházzal szemben, hogy híveinek a másvilágon ígér boldogságot, »míg mi – mondják a materialisták – ezen a világon akarjuk boldoggá tenni az embereket. Hogy igazán boldogok lehessenek – folytatják – el kell vonni a figyelmet a másvilágtól és ide kell összpontosítani azt a földi javakra. Meg kell szüntetni a vallást és a hitoktatást, mely az ég felé irányítja a tekintetet, hogy annál zavartalanabban élvezhessék az ideig valókat.« Innen az ellenkezés a hitoktatással szemben. A valóságban azonban az igazán boldog embereket nem azok közt találjuk, kik a földi örömeibe merülnek (...) Viszont nekünk, akik hiszünk, senki sem tiltja a tisztas földi örömeiket és boldogságot. Ha azonban ezt nem találjuk, megmarad számunkra az örök boldogság reménye (...) A hitetlenek keresik minden áron a földi boldogságot, mint egyedüli lehetőséget és nem nyerik el sem ezt, sem a túlvilági boldog életet. Mi keressük elsősorban az örökkévalókat és a földiek (...) hozzáadtnak nekünk. Gyermekeinket is boldoggá akarjuk tenni itt a földön is, és a másvilágon is, ezért ragaszkodunk a kötelező hitoktatáshoz.”³⁶

Az alábbiakban a kötelező hitoktatás megszüntetésének egyenes következményeiről ad tájékoztatást a bíboros az 1974-es torontói sajtókonferencián, ahol az egyik feltett kérdés így hangzott: „A nyáron Budapesten jártam. Azt tapasztaltam, hogy a templomok mindig tele vannak, köztük rengeteg a fiatal. Hogyan egyeztethető ez össze a kommunista vallásellenességgel?”

³⁴ Mindszenty József megnyilatkozása

³⁵ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei I. Összegyűjtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Esztergomi Főegyházmegye kiadása, Esztergom, 1991. 124.

³⁶ Mindszenty József, Emlékirataim. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 177.

Mindszenty válasza az alábbi volt: „A magyar kereszténység és az ifjúság hitét a kommunizmus 25 év alatt sem tudta megtörni. Ezt a hitet a családi nevelés biztosítja. De hivatalosan 1948 óta a magyar iskolák szelleme ateista. Hittanórák az iskolákban nincsenek, csak a templomokban folyhat hittanoktatás. Csak egyetlen adatot hozok fel annak a tragikus ténynek bizonyítására, hogy az ateista nevelés milyen szörnyű károkat okoz a magyar fiatalok lelkében: a múlt évben 15 ezer 18 éven aluli kislány kért abortuszt!”³⁷

Magyarország jövője: a keresztény családok

Szentgotthárdon 1947-ben a család megtartó erejét erős várhoz hasonlítja: „Csodálatos erős vár a család, ha küszöbe összenyílik a templom és a katolikus iskola megszentelt világával. Ez a három a mi várővezetünk. Ebben (...) élünk, virrasztunk és értük tusakodunk (...)”³⁸

Egy 1974-es, Frankfurtban megtartott sajtókonferencián a bíboros a magyarság katasztrofális önpusztítását állítja éles fénybe, mint a kinyilatkoztatott-, illetve a természettörvények elleni egyik legsúlyosabb vétket: „A magyar történelem mostani fázisában a rendszer 15 év alatt kiirtott 3.150.000 magzatot. Ehhez hozzáadhatom azt a jó másfélmillió emigránst, akiket túlnyomórészt ez a rendszer tett hazátlanná és számkivetetté. Ez együtt több mint öt és félmillió magyar, azonos az 1490-beni Mátyás halála-kori lakosság létszámával! Maga Kádár János, 15 év alatt elpusztított 3.150.000 méhmagzatával – mellyel sajnos világelsőkk lettünk – több embert pusztított el, mint 22 török szultán 456 éven keresztül. Ha valahol létezik az emberi jogoknak csúffá tétele, akkor Magyarország tipikus példája ennek.”³⁹

A fizikai gyilkosság ezen formája ellen végrendeletében is erőteljesen tiltakozik: „Ne engedjétek a szovjet érdeket a magyar anyaméhig esküszegő »orvosok« és »gyógyszerészek« kezével. Aki teszi, engedi, megtagadja magyarságát, ártatlan magyar életek útonállója.”⁴⁰

New Yorkban, 1974-ben a Szent Patrik székesegyházban anyák napi szentbeszédében a bíboros az anyai hivatásról, a keresztény családok feladatairól, a helyes módon értelmezett gyerekszeretetről így tanította hallgatóságát: „Minden emberi élet Isten szándéka szerint jó és üdvös, az Istennel való legbensőbb, boldog közösségre van teremtve. Nincs átkos élet önmagában, csak embertől átkossá tett élet van. (...) Térjétek vissza az anyaság, az élet jóságához, megbecsüléséhez (...) Itt, ebben a világ legnagyobb városában, ahol éjjel-nappal forgatják a metszőkést az anyaméhekben, (...) ahol kezdődő emberi életeket (...) tízezerrel dobnak plasztik zacskókban a szemétdombra, itt kell magasra tartanunk az élet szentségének és istenadta jóságának zászlaját. (...) Az élet mellett és az abortusz ellen fölhozott érvek közül kifelejtik a legfontosabbat: jaj annak az embernek, akit csak ezért az életért hoztak a világra. (...) Az anya hivatása nemcsak evilági, hanem szól mindenkorra. A gyereket Istennek szüljük, nem a konzumnak, a fogyasztásnak. (...) Legyetek édesanyák, édesapák Isten miatt és ne

³⁷ Mindszenty József: Életem utolsó percéig harcolok. Sajtókonferencia Torontó, 1974. szeptember 21. Magyar Élet, 1973. október 6. In: Mindszenty József: Szentbeszéd III. Vasárnapi Levél, Wien, 1973. (11/12), 50–53.

³⁸ Mindszenty József, Hirdettem az Igét. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1982. 146.

³⁹ Frankfurt, 1974. október 10. In: Mindszenty Breviárium. Magyarok Mindszenty Mozgalma, 1998. 36.

⁴⁰ Mindszenty bíboros itt idézett végrendelete Budapesten, az amerikai követségen készült 1962. október 19-én. Ez a bíboros szellemi végrendeletét tartalmazza a Csonka-országban élő, valamint a világon szétszóródott valamennyi magyar számára. Mészáros Tibor: A száműzött bíboros szolgálatában. Mindszenty József titkáranak napi jegyzetei (1972–1975). Lämpás Kiadó, Abaliget, 2000. 663–664.

csupán evilági okokból (...) Nincs megoldás az Egyház egyetlen problémájára sem jó édesanyák (...) nélkül.”⁴¹

A magyar ifjúság valláserkölcsei nevelése

Mindszenty bíboros magyarországi szabad működése alatt is elsődleges hangsúlyt helyezett az ifjúság, a felnövekvő nemzedékek valláserkölcsei nevelésére. Az alábbiakban a megakasztott keresztény nevelés teljes jogtalanságáról és annak napjainkra beérett mérhetetlen lelki károkozásáról a következőképpen tanít: „A keresztény nevelés az egész emberi nem tengelykérdése. Az újkor elején beáradt reneszánsz és azóta a bölcelet tévedéseinek egész sora – a nominalizmustól, a racionalizmustól egészen a német idealizmusig és a materializmusig, legújabbán, 1917 óta a politikai hatalom fegyvereibe öltözködött istentelenség és embertelenség – elárasztotta az emberek öntudatát. A nevelés eszköze Lenin kiagyaltásából, 1917 óta a kényszermunka lett. E kényszer igájába hajtottak 66 millió férfit, nőt, gyermeket, és csak a Fehér Csatorna kiásása 250.000 emberéletet követelt. A keresztény nevelést sarkaiból kiforgató módszerek kényszerbe és gyilkolásba torkollanak. Az alapértékeknek tagadásával szemben nekünk keresztényeknek kell annyi bátorságunknak lenni, hogy a nevelés középpontjába állítsuk ismét Isten létét, a halhatatlan lélek örök rendeltetését, az emberi méltóságot és az emberi lelkiismeretnek ezekre épített szabadságigényét. Nem szabad meginognunk a nagy ellenkezések láttára sem: a tízparancsolat érvénye, a családi szentély tiszta légköre, a szülői tekintély fenntartása, minden gyermek Gyermek-Jézustól származó méltósága, – ezek hirdetése az Egyház küldetésének alapja és vele együtt minden emberi társadalomé. Az »aki bírja, marja«, az erőszak, a rablás, a terror nem lehet és nem válhat jogforrássá. Az elmondottak nem elképzelések, hanem a világ nagyobbik felének – közte a 120 milliós közép-európai szovjet gyarmatbirodalomnak – mindennapi valósága. Az Egyház a családok és egyének nevelésének jogán áll. Ezért folytat harcot a lengyel püspöki kar, ezért harcoltak 1948 végéig a magyar püspökök is. Itt nem békés együttélés, a detente meg a turizmus segít, hanem az elvek fenntartása, a gyakorlati szembehelyezkedés, különben az út csak lefelé vezet. Az Üdvözítő mondotta: »Gyümölcseikről ismeritek meg őket.« Az ifjúság bűnözési statisztikája mellé bevonul a gyermekbűnöké. A legtöbb országban ez annak előtte ismeretlen volt. Észbe kell kapnunk; ragaszkodnunk kell az Isten és ember együtteséhez. Az emberi nem mivoltához, léte első pillanatától kezdve, a nevelés szabadságához, családban, iskolában. Ne rettenjünk meg, hanem az Isten és Egyház embereinek hitével, mély bizalmával, amely századok válságait bírta le: legyen bátorságunk és hitünk nekiállni a holnapi jobb, emberibb és istenesebb világ megteremtésének.”⁴²

Útmutatás a papságnak

Az esztergomi bazilikában az 1946-os papszenteléskor a szentelő főpásztor így emlékeztette a szentelendőket a papsággal járó feladatokra, hivatásra: „Azon a veszprémi (1944-ben – a szerző megjegyzése) szentelésen azt mondtam az Üdvözítővel a szenteltekhez: »Íme, úgy küldelek titeket, mint bárányokat a farkasok közé.« (Mt 10,16.) Ma nektek sem mondhatok, fiaim, egyebet. (...) Mindenesetre ti ma is főséges, nagy hatalommal mentek ki a

⁴¹ Mindszenty József, Hirdettem az Igét. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1982. 235–237.

⁴² Dallas, 1974. június 18. A gyermeknevelés feladatairól a Dallasi Egyetemen díszdoktorrá avatásakor. Csonka Emil: Krónika Mindszenty bíboros amerikai útjának egyik jelentős szakaszáról. München, 1974 (kézirat). 91–92.

világba. Még cseng, de csengjen is fületekben: sacerdotem oportet offere (a papnak áldozatot kell bemutatni), de magatokat, életeteket is áldozzatok fel, benedicere (megáldani), de áldjátok meg bántalmazóitokat és üldözőiteket is, praesesse (előljárni) – ha a világ 5–10 feje üdvözülni akar, akkor elétek térdel, praedicare (hirdetni, prédikálni) – a Megfeszítettet és mellette a Fájdalmas Anyát, aki népetek vigasztaló Nagyasszonya, baptisare (keresztelni) – a világ akadékoskodik nektek, ti kaput tártok neki érte az örökkévalóság felé a keresztséggel, a bűnbánat szentségével. (...) Maradjatok ebben a lelkeségben továbbra is. A reverendába sok sáros csizmát beletörölhetnek, nem számít, a reverenda volt és marad a legedzettebb emberi ruha.”⁴³

Letartóztatásának napján papjaihoz pedig az alábbi üzenetet intézte: „Tisztelendő papjaim! Komoly idők komoly intelmével jövök az Úr Jézus nevében és az ő követségében hozzátok. Mindig és mindenütt csak az történhetik velünk, amit az Úr rendel vagy megenged. (...) Kérlek benneteket (...) legyetek szilárd és tántoríthatatlan bátorsággal. (...) helyt kell állani! A Boldogasszony Éve kegyelmei, mint erőtartalék segítenek ebben. A Jézusért bizonyosságul helytállás terén a példaadásra mindenkit megelőzően a papok, szerzetesek és apácák hivatottak. Hitvallásuk semmi kétséget nem hagyhat (...) Érezniük kell sokkal inkább, hogy mint bármikor: látványossága lettünk a világnak, angyaloknak is, embereknek is. Világító oszlopok legyünk! (...) nem felejtjük Tertullian szavait: bizonyos vádlók vádja nekünk dicsőségünk. (...) a kísértés nem ejthet meg: sokan fognak majd jönni az én nevemben, mondván, hogy én vagyok és sokakat megtévesztenek. Gyümölcsseikről ismeritek meg őket! (...) Imádkozzunk pásztor és nyáj, szüntelen egymásért.”⁴⁴

Hűség az Egyházhoz

Mindszenty bíboros a szeme előtt végbement erkölcsi rombolás miatt sokkal többet szenvedett, mint az Andrassy úton való megaláztatásért. A teljes erkölcsi lezüllesről szóló proféciája is beteljesedett. Élete legnagyobb keresztségét viszont akkor vette magára, amikor az akkori pápa, VI. Pál – ígérete ellenére – megfosztotta őt esztergomi érseki címétől. Mindszenty bíboros ezzel – a pápának és a világnak kiadott határozott állásfoglalása mellett – magára vette élete talán legnagyobb keresztségét. A Pázmáneumban, a címfosztás után ezeket a szavakat mondta: „Szegény pápa, mennyi baja van velem.” Egyrészt – még a pápa intézkedését megelőzően, de arról már előzőleg értesülve – felhívta a pápa figyelmét arra, ha ezt a lépést megteszi, számíthat a személye és a Vatikán elleni támadásokra. Másrészt pedig, a letételt követő nyilatkozataiban a pápa és az Egyház iránti hűségre szólított fel. Ebben a nagyon nehéz és nagyon súlyos helyzetben tanúsított magatartása az Egyházhoz való hűségének legékesebb bizonyítéka!

Nemzete és népe szolgálattevője

„Hálásan köszönöm azokat a meleg üdvözlő szavakat, amelyeket Szent Gellért utódja (Hamvas Endre akkori csanádi püspök – KG), bizonyára az Alföld népének, a szegedi híveknek szívéből, hozzám intézni szíves volt. Lelki örömmel jöttem az Alföld metropolisába. Különös örömmel jöttem ide, mert itt lelkünket megfüröszthetjük a szent hajdan gyönyörű értékeiben. Azt mondotta egy magyar költő a nemzetre vonatkoztatva:

⁴³ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei I. Összegejtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Esztergomi Főegyházmegye kiadása, Esztergom, 1991. 154–155.

⁴⁴ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei III. Összegejtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Az Esztergom–Budapesti Főegyházmegye és a Szent Gellért Kiadó és Nyomda közös kiadása, 1997. 165–166.

»Múltadban nincs öröm, jövődben nincs remény.« (Bajza József: Sóhajtás) Nem írom alá egyiket sem! Mert a magyar múltban annyi dicsőség, annyi erkölcsi érték van, hogy ilyent még költői szabadsággal sem mondhatunk magunkról. Akármilyen nehezek az idők s akármennyire átszántott is rajtunk a történelem nehéz ekéje, mégis azt mondom: fel a fejekkel és fel a szívekkel! Amíg áll felettünk a Magyarok Nagyasszonya és Árpádházi szentjeink, addig nekünk elcsüggedni nem szabad. Mindaddig, amíg a magyar népben él a hit, ez a hit nagy erőt ad a nemzetnek a talpra álláshoz. Ami az én szerény személyemet illeti, nem tekintem magamat egyébnek, mint a nemzet és népem szolgálattelvőjének. Ezt a szolgálatot teljesíteni akarom, akármilyen árat követeljen is. Tinectek, szegedieknek azt mondom, amit a nemzet lelkét igazán kifejező magyar költő mondott: Rendületlenül! Az Egyházhoz való ragaszkodásban, az erkölcsi elvek tiszteletben tartásában és a magyarsághoz való ragaszkodásban legyetek rendületlenek.»⁴⁵

Mindszenty-Pehm József az emberi szenvedésről, örök életről

„Egy olyan világnézet, amely semmit sem tud mondani a szenvedő embernek, akinek nincs a kezében és a szívében az irgalmas szamaritánus bora és olaja, amely az erősítő kenyér helyett a szenvedő embernek egy hideg kődarabot nyújt, és megrabolja szenvedésében az erkölcsi erőtől, az a világnézet halványnak bizonyul és önmagában omlik össze. Egy olyan világnézetnek – hívják azt akár materializmusnak, akár buddhizmusnak –, amely csak az evilágot ismeri el létezőnek, számolnia kell azzal, hogy ajtaja küszöbén ott állnak a sírásók, akik csak a pillanatra várnak, hogy kötelességüket teljesíthessék. Minden materializmus, ha tetszik, ha nem, következetesen végiggondolva nihilizmusban és pesszimizmusban végződik.»⁴⁶

„Tény és igaz, hogy lelkünk építi itt a földön testünket és a világot, de ugyanúgy hatnak vissza a világ és a test a lélekre. Tehát kölcsönhatás van közöttük. A feltámadásban a lelkünk ugyanazt a testet fogja kapni átformálva, megdicsőítve, átszellemesítve, amelyet itt a földön hordott. Így fogja végleges létmódját a szeretetben elnyerni, a teljes érettség állapotában. A kegyelem által megvilágosított értelem számára is, Isten titok marad. A kegyelem lehetővé teszi számunkra, hogy beléphessünk a misztérium végtelenségébe, de nem teszi lehetővé, hogy azt úgy ragadjuk meg, úgy öleljük át, hogy teljesen birtokunkba vegyük és úrrá legyünk fölötte. Fantáziánknak minden működését kapcsoljuk ki. Csak annyit tudunk és hiszünk, amennyit Szent Pál mond: »Szem nem látta, fül nem hallotta, emberi szívbe nem hatolt, amit Isten azoknak készített, akik Őt szeretik.«»⁴⁷

⁴⁵ Szent Gellért ünnepek Szegeden. Szeged, Dóm-tér 1946. szeptember 21. In: Mindszenty Okmánytár II. Sajtó alá rendezte: Dr. Vecsey József. München, 1957. 246–247.

⁴⁶ Mindszenty-Pehm József: IV. Elmélkedés: A szenvedés. Veszprémi Érseki és Főkáptalani Levéltár, Hagyatékok/Mindszenty József hagyatéka, 1. doboz 5. csomó

⁴⁷ Mindszenty-Pehm József: X. Elmélkedés: A feltámadás és az örök élet. Veszprémi Érseki és Főkáptalani Levéltár, Hagyatékok/Mindszenty József hagyatéka, 1. doboz 5. csomó

Letartóztatása, megkínzása, kirakatpere

Mindszenty bíboros közvetlenül a letartóztatása előtt az alábbiakat nyilatkozta, amelyek már előre halomra döntötték kirakatperének aljas vádjait: *„Annyi célzatosan megszótt, százszor megcáfolt, de konokul tovább hirdetett valótlanság nem tajtékozott mind a hetvennyolc elődöm körül együttvéve sem, mint körülöttem. Nem vettem részt semmiféle összeesküvésben. Nem mondok le érseki tisztemről. Nincs vallanivalóm, és semmit nem írok alá. Ha mégis megtenném, az csak az emberi test gyengeségének következménye s azt eleve semmisnek nyilvánítom.”* A 39 napon át történő kegyetlen kínzások Budapesten, az Andrássy út 60-ban zajlottak, amely ma már múzeum és ahol minderről külön megemlékezés is látható.

Erdős Mátyás visszaemlékezése

Erdős Mátyás atya, Mindszenty bíboros egykori munkatársa a letartóztatás előzményeire így emlékezik: „1948. december elején egy aulista Mindszenty bíborostól nagy borítékot hozott hozzám azzal a meghagyással, ha valami baj történik a bíborossal, bontsam fel a borítékot, a benne levő kisebb borítékokra írjam rá a dátumot és juttassam el a címzettekhez. A nagy borítékot elrejtettem. Akkor még nem tudtam, hogy Brückner József rektor és Vajda József vicerektor is kapott elrejtetni való iratokat, beszédeket, püspökkari jegyzőkönyveket. December 27-én reggel két kispap szokás szerint lement a primási palotába, hogy ministráljon a főpásztornak. Hamarosan azzal jöttek vissza, hogy a primást az éjjel elvitték. Ezt jelnek vettem. Fogtam a nagy borítékot, lementem Vajda barátomhoz és mondtam neki: elő a nagyollót, és vágd fel ezt. Öt darab kis boríték volt benne, Grósz József kalocsai, Czapik Gyula egri érseknek, Svoy Lajos fehérvári és Péteri József váci püspöknek, valamint Drahos János esztergomi általános helynöknek címezve. A borítékok felső jobb sarkán ez a dátum állt: „Esztergom, 1948 december...” – nekem csak a 26-ot kellett odaírnom. Aztán betették a borítékokat külön-külön egy másik borítékba és fiktív címet írtunk rá, majd a kispapok személyesen vitték el a valóságos címzetteknek. Ez az óvatosság megérte, a Kalocsára igyekvő növendékpapot útközben igazoltatták, átkutatták, de csak egy kalocsai osztálytársának címzett levelet találtak nála, az őket nem érdekelte. A Drahos úrnak címzett levelet gondosan elrejtve ruhámba magam vittem le a helynöki irodába. Elolvasta és azt kérdezte: tudja, mi van benne? Mondom, nem tudom. Erre ideadta, hogy olvassam el. Ez állt benne: nem vagyok, összeesküvő, nem mondok le, bármit is hirdetnek rólam, az megtévesztés és hitelt nem érdemel. Ha emberi erőt felülmúló erőszak miatt mást vallanék, az eleve érvénytelen. Esztergom, a boríték kelte. A helynök úr visszaadta a levelet és azt mondta, vigye haza és délben hozza át a lakásomra. Másnap a Szabad Európa Rádió már ismételten bement a levél tartalmát, mint Mindszenty végrendeletét, hogy nem fog vallani. Ki juttatta el a rádióhoz, nem tudom. Valószínűnek tartom, hogy a hercegprimás máshova is juttathatott hasonló nyilatkozatot. Rövidesen jöttek is ávósok Esztergomba és mindenhol kutattak Mindszenty végrendelete után. Sehol nem találták, senki nem tudott róla semmit. Én meg hallgattam, természetesen. Ezekben a napokban hozták Esztergomba az illető aulistát (Fábián János) is, hogy mutasson nekik még elrejtett dolgokat. Egy óvatlan pillanatban az aulista odasúgta Drahos helynöknek: én mindent bevallottam, maguk se tagadjanak semmit. Mivel Drahos úr tudta, hogy nálam voltak elrejtett dolgok, azt mondta: ha kérdezik, mindent mondjon el nekik. Hogy másoknál is voltak letéve írások, arról az általános helynök nem tudott, így nem is figyelmeztethette őket. Január 7-én újra megjelentek az ÁVH-sok Esztergomban. Felszólították Brückner Józsefet, hogy adja elő az elrejtett dolgokat. Brückner – a titoktartáshoz híven – azt mondta: ő ilyenekről nem tud. Erre azt felelték: maga egy barna

táskában ezeket az iratokat kapta elrejtésre. Erre a rektor előadta. Majd Vajdához mentek, aki hasonlóképpen válaszolt. Neki is felolvasták a levéltáros vallomását. Erre Vajda hívatta a kispapot, akire az iratok elrejtését bízta és kérte, hozza elő az elrejtett dolgokat. A kispap egy dobogó aljából elő is kotorászott egy csomag iratot. Mire az ávós: ott még valaminek kell lennie. A kispap azt is megtalálta. Ezután az ÁVH-sok zsákmányukkal lementek a primási palotába Erdőshöz; azt hitték, ott lakom. Vajda éppen nálam volt és beszámolt a vele történekről, amikor dühösen bejöttek a szobámba. Vajdát egy elutasító gesztussal kitessékelték. Nekem felmutatták az elfogatási parancsot: ha nem vallok, elvisznek. Elővettek egy listát és felolvasták, milyen címekre kaptam szétküldendő leveleket. Elsoroltam, ők kipipálták papírjukon. Az utolsó címmel akadtak meg. Erre megint letartóztatással fenyegetőztek. Mondom nekik, hiába fenyegetőznek, én mást nem tudok mondani, én ilyen címet nem kaptam. Ellenben kaptam egy másik címre. Akkor tisztázódott, hogy a helynöknek és a káptalannak címzett levél ugyanaz. Akkor mondták, majd Mindszenty is úgy fog vallani, mint maga. Azt persze nem mondtam, miért vallok olyan simán. Megnyugodtak. Kérdezték, rágyújthatnak-e egy cigarettára. Mondtam, ha udvari a cigaretta, akkor nem. Hogyhogy, ők nem urak! Mondom, ha olyan büdös, hogy csak udvaron lehet elszívni. Ne vicceljek velük, mondták, ők már kora hajnaltól fent vannak és dolgoznak, nincs kedvük tréfálkozni. Erre én: akkor maguk mégis csak előkelőbbek nálam, én csak hatkor keltem fel. Később hallottam, hogy voltak a címzetteknel és összeszedték a leveleket; csak a váci püspök nem adhatta oda, mert már elégette. Engem még kétszer rendeltek be a Gyorskocsi utcába kihallgatásra és házkutatást is tartottak nálam. De semmit sem tudtak belőlem kihozni és nem is találtak semmit. Így elkerültem a megtiszteltetést, hogy ingyen, állami költségen üdüljek.”⁴⁸

Az Andrássy út 60-ban

A letartóztatást követő első éjszaka és az azt követő változatlan bánásmód a történelem legkegyetlenebb rendszerének, a bolsevizmusnak igazi arcát tárja fel, Mindszenty József visszaemlékezésében. „Décsi alezredes megfenyeget, cinikusan mondja: ha úgy viselkedik, mint tegnap, jön a gumibot! Ezen az éjszakán talán kétszer is megveret. Megint csak a hajnal vet véget kínjaimnak. Egyik következő éjszaka a kihallgatók nem is kérdeznek. *Egész éjjelre átengednek a kínzóknak.* Egy nagy üres teremben csak ketten vagyunk együtt. A szokatlan mély csendből következtetem, hogy talán senki sincs a közelben. Az őrnagy felszólít, hogy vetkőzzem. Én nem vetkőzöm, mire ő a félhomályban levetkőztet. Elém áll és felteszi az első kérdést. Nem felelek. Újra rám rivall. Én megint hallgatók. Erre előveszi kihallgató szerszámait: egyik kezében van a gumibot, a másikban kinyitott, hosszú, éles kést tart. Parancsokat ad, nagyot kiált, és mint lovardában a lovat, ügetésre fog. Hátamra és lágyékomra hullanak a gumibot-ütései. Hatalmában van egész testem; kerget, üz. Percig szünetet tart s így fenyeget: *>Szétverlek, felaprítalak reggelig. Hulládat darabokban a kutyáknak vetem és a csatornába dobom. Most mi vagyunk az urak!<* A lábamat fájósan szúrják a szálkák. Kimerülten lihegek a futástól; de futok, mert így kevesebb botot kapok. Gyenge vagyok, kimerült, minden idegszálam és egész testem kínban van. Lehet úgy éjfél után 2–3 óra, amikor belátja, hogy az ütlegelés és a futás, bár elcsigáz és gyötör, nem hozza meg az eredményt az ő számára. De tanúja volt két héttel előbb a primási palotában, ahogy fájdalmasan és könnyekkel a szemében édesanyám búcsúzott tőlem, amikor elhurcoltak. Nyilván erre emlékezve mondja: *>Ha meg nem vallod (kínzás közben máskor is élvezettel letegez), hajnalra ideszállítatom az anyádat. Meztelenül állítalak eléje. Anyádat itt üti meg a guta, de meg is érdemli, mivel téged hozott a világra! Te leszel a gyilkosa!<* Aztán tovább

⁴⁸ Erdős Mátyás atya visszaemlékezése 1991. április 12. www.ppek.hu/k528.htm

ütleget, miközben nyargalnom kell. Én azonban hallgatok. Emlékszem, rettegés fogott el a gondolatra, hogy idehozatja szegény édesanyámat. A félelemérzések befolyása alatt kezdem elhinni, hogy ezt megteszi. Csak arra a gondolatra nyugodtam meg végül, hogy édesanyámat Mindszentről – 200 km távolságból – lehetetlen lesz idehozatnia hajnalig. *A vallató tovább kérdez és ver.* A szívem, a lábam már nem bírja. Idegrendszerem szinte vitustáncba kezd. Senki sem ismerne rám, aki csak egy hónappal is előbb látott. Sokat elbírnak, de mégis véges az erőnk. *Ez a nyargalás és a gumibotozás hajnalig tart.* Ebben az idegállapotomban gondolkodom arra később a nap folyamán, hogy a következő éjjel vetek valami csontot nekik. Így a második éjjel megnevezek két halottat és egy emigránst. Időt akarok nyerni. Vontatva, adagolva adom elő a dolgot. (A megnevezetteknek volt valami közük az ügyhöz.) Kínzóm megőrül a neveknek. Én pedig megkönnyebbülten reméltem, hogy talán egy hét is eltelik, amíg rájön, hogy a megnevezettek régen sírban nyugosznak vagy a vasfüggönyön túljutottak. A „felültetésre” azonban korábban rájött. *Ezért a következő éjszakán is úgy ütleget és kínzott, mint az előzőn tette.* Az itt elmondott éjszakai futtatást később a fegyházban állítottam össze emlékezet-foszlányokból, amidőn ott ráléptem este egy szálkára és lábamban meg emlékezetemben működni kezdtek a >korábbi szálkák<. Éjjel két-három óra lehet, amikor azt hallom, mintha valakinek a teste lehullott volna az akasztófáról. Imádkozom a kivégzettek lelki üdvéért, azután eléjszakázom azzal a gondolattal: mikor kerül a rablógyilkosok után hasonló sorsra a Római Szent Egyház bíborosa? Szemben állok én is a kivégzéssel, a halállal. Azt pedig, hogy teljesen egyértelmű vallomást tegyek és a rendszert dicsérve hálálkodjam vezetőinek, mint ez az oroszországi kirakatperekben annyiszor megtörtént, még 39 nap alatt sem tudták elérni.”

Koncepció per és életfogytiglani feygház

A koncepció per főtárgyalása 1949. február 3-án kezdődött, az ítéletet – az életfogytiglan tartó feygházbüntetést – február 8-án hirdették ki. A bíboros először a gyűjtőfeygházban raboskodott, majd az ország különböző feygházaiban, legutoljára – az 1956-os szabadságharc kiobbanásakor – a Nógrád megyei Felsőpetényben, a volt Almássy kastélyban. Ezen az őrzési helyén talán még kifejezettebben érezte azt, hogy a falubeliek, és tágabb értelemben egy terror által elnémított ország áll mögötte. Erről így emlékezik: „A falubeliek egész idő alatt tudtak ittlétemről: ősszel, télen amikor a séta közben a sövényen át tudtam látni, több mindent észrevettem. Néha egy-egy arra jövő puttonyos asszony ledobta terhét. Megállt és feszülten meredt a reverendás sétálóra. Hogy én mit gondoltam, vagy mit éreztem, azt tudom. Azt azonban csak sejtem, hogy mi zajlott le ilyenkor bennük, akik csendesen, hangot nem adva érzelmeiknek, néztek, egyre csak néztek vissza reám. De tudom, hogy amikor esténként, a kukorica- és tollfosztóban, vagy kapálásnál, kaszálásnál, aratásnál a petényi kastély rejtélyét tárgyalták – én ott voltam köztük.”⁴⁹

⁴⁹ Mindszenty József: Emlékirataim. Szent István Társulat Budapest, 1989. 416.

Az 1956-os szabadságharcról

Ebben a fejezetben Mindszenty bíboros szabadon töltött napjairól, az akkor elhangzott sajtónyilatkozatokból olvashatunk részleteket.

A szabadságharcosok áldozata

„Csillagos óra nélkül a nemzet nem lehet meg. A csillagos óra úgy beletartozik a családok és nemzetek életébe, mint ahogy a levegő elkel minékünk. 1956. október 23-án az ifjúság és a munkásság a fővárosban, Magyarországon engedélyt kért egy fölvonuló menetire. Nem az állást kicsinylem, amikor megemlítem, hogy akkor Magyarországon egy henteslegény volt a belügyminiszter és az döntött arról, hogy ne legyen fölvonulás. Nem volt ennek a fölvonulásnak semmiféle fegyveres szándéka, nem is volt egyiknél sem fegyver; de amikor a végére értek, akkor azt mondták magukban, hát valamit mégiscsak kellene tenni. És bementek a rádióhoz, mint 1848. március 15-én a fővárosi ifjúság, és ahogy azok felmutatták a szabadság nevében a 12 pontot, hát ezek is valamilyen szabadságot akartak kihirdettetni. A rádióban megtagadták ezt. Ezek azonban most már folyton sürgették, nem mennek el addig, amíg valami enyhülés nem lesz. Egyszer csak az idegen hatalomból idetelepített ávó-sok, bár magyar nyelven beszéltek, elkezdtek fegyverrel válaszolni ennek az ifjúsági küldöttségnek. Egyszer csak az történt, hogy az ifjúság egy része ott maradt, a másik része pedig szaladt a magyar kaszárnyákba, hogy védekezni adjanak fegyvereket. És a magyar katonák, bár csatlósai voltak az idegen hatalomnak, ez a mi szolgaságunk, adtak fegyvert a fölvonulóknak, és akkor keresztülvitték azt, amit kívántak és szembeszálltak az ávó-sokkal. Ebben semmi kivetni való nincsen. A jogos önvédelem mindenkor jogi birtoka minden egyes embernek, minden egyes családnak, minden egyes nemzetnek. A jogos önvédelem jegyében tették azt, amit tettek.

Mikor Jeremiás próféta megtalálta messze idegenben a számkivetés földjén az elásott lángot, akkor elővéve a lángot, azt mondta a száműzötteknek: vigyázzatok, el ne távolítsátok szívetekből, életetekből az Isten törvényét. Idegen földön tartásotok még erősebben a Tízparancsolatot és legyetek hűségesek az apák hagyományához. Ezt üzeni nekünk a 25 000 hős. Ezt üzeni nekünk az ezeréves magyar történelem, és ha azok áldozatosak voltak, mi is tudjunk áldozatot hozni. És ezek a hősök, ezek nagyok mielőttünk, és példájukból élünk ma, és egész életünk folyamán.,⁵⁰

Nyilatkozatok újságíróknak

Mindszenty bíboros, kiszabadulását követően, francia, német és olasz újságírók hozzá intézett kérdéseire németül válaszolt. Az ebből megjelent nyilatkozatok olvashatók az alábbiakban.

„Élek és egészséges vagyok. Azt hiszem, ebben a pillanatban tennivalóim szempontjából ez a legfontosabb. Nehezen is tudnék mást mondani, mert a megpróbáltatás éveiről beszélni most már időszerűtlen. Távoltartottak a külső zajló világtól. Idő kell ahhoz, hogy részletesen nyilatkozhassam, de pénteken (november 2. – KG) délelőtt ezt meg fogom tenni. Köszönöm az érdeklődést. Különösképpen köszönöm most önökön keresztül – fordult a külföldi újságírók felé – elsősorban a francia és olasz nemzetnek, hogy a legsúlyosabb órákban annyi

⁵⁰ 1972. október 23. Bécs, Kapucinus-templom. P. Szőke János: Öt év száműzetés – Mindszenty József bíboros a bécsi Pázmáneumban. Don Bosco Kiadó, Budapest 2010. 100–103.

rokonszenvvel és megértéssel viseltetnek a magyar nemzet szent ügye iránt, és hogy annakidején olyan sokat tettek egyéni ügyem igazságának védelmezésére is. Kérem önöket, tárják föl hazájuk népe előtt igazsággal és őszinteséggel, hogy milyen szent az az ügy, amelyért most a magyar nép harcol. Legyen ez is (rövid fényképezés – KG) bizonyíték az egész világ előtt, hogy korom és a hosszú raboskodás ellenére is teljes egészségben vállalom újra a magyar katolikus hívők nagy táborának lelki vezetését, irányítását. Most veszem majd fel a kapcsolatokat egyházzal eddigi vezetőivel, és az ő tájékoztatásukból alkotok majd képet magamnak nemcsak az elmúlt történésekről, hanem az általános helyzetről. Az így kapott tájékoztatásból szűröm majd le, hogy a jövőben mi lesz a legmegfelelőbb módja, hogy egyházzal és a magyar nemzet ügyét és egyszersmind ezzel az egész magyar nép további lelki és fizikai emelkedését is szolgáljam.”⁵¹

Mindszenty József sajtónyilatkozata 1956-ról

„Tegnap (november 3. – KG) délelőtt 11 órakor Mindszenty József hercegprímás az Úri utcai érseki palotában fogadta a sajtó képviselőit és az alábbi nyilatkozatot tette: »Csodálatos, ami Magyarországon október 23-a óta történt. Ifjúságunk, munkásságunk, honvédeink és sok orosz harcos is felkelt a népelnyomó rendszer ellen. Tízezerre tehető a halottak, és tízezerre a súlyos sebesültek száma. A gyárak nem dolgoznak, a munka áll. Egész Magyarország követeli, hogy az orosz csapatok vonuljanak ki az országból. Ez a nép önmagának akar dolgozni a nemzet életéért. Kérjük a nyugati nemzetek, különösen a nagyhatalmak politikai és gazdasági segítségét, támogatását. Nyolc év után volna mit mondanom, de most nincs erre idő. Egy hét múlva majd több kérdésre tudok válaszolni.«”⁵²

Bölcsvölgyi Zoltán visszaemlékezése

Az alábbiakban Bölcsvölgyi Zoltán áldozópap (akit 1946. június 10-én Mindszenty bíboros szentelt pappá az esztergomi bazilikában) személyes visszaemlékezését olvashatjuk 1956. november 2-ről.

„Debrey Vili, jó barátom és Ikvay Laci, szintén az, sietve kerestek. Azonnal menjünk a várba, a bíboros vár ránk. Izgatottan siettünk, nem tudtuk, mi lesz. Egy-két ismerős pap között ott láttuk Dominek Gyurit. De ő nem velünk tartott. Akkor már híre járta, hogy Endrey püspök úrnak üzente a bíboros, hagyja el az Actio Catholicat (AC), de ott tudtuk meg a bíboros úrtól, hogy az AC Karitást Debrey főnökségével ránk akarja bízni. »Vegyétek át gyorsan, és amit tudtok, mentsetek és kezdjétek el a szeretetszolgálatot. Debrey vezetésével ti hárman veszitek át Endreytől, aki már megkapta intézkedésemet. Menjen Egerbe, ő egri segédpüspök. Az írást napokon belül megkapjátok, most sok sürgős dolgom van még. A kinevezéssel járó egyházi kitüntetésről majd később intézkedek.« (Megmondta, ki milyen kitüntetést kap, erről azonban szólni tilos volt.) Kezet fogott, segítséget ígért, mi pedig tanácstalanul elmentünk. *Tanácstalanságunkat azonban az orosz tankok hamarosan eloszlatták.* Minderről azonban később az ÁVO értesült. Debrey idegileg ennek lett áldozata. De Ikvay és az én későbbi sorsomban is előkerült az ügy.”⁵³

⁵¹ Magyar Nemzet 1956. november 1. 2. In: 1956 a sajtó tükrében. Összeállította és szerkesztette: Izsák Lajos és Szabó József. Kossuth Könyvkiadó 1989. 279. 198.

⁵² Egyetemi Ifjúság 1956. november 4. 2. In: 1956 a sajtó tükrében. Összeállította és szerkesztette: Izsák Lajos és Szabó József. Kossuth Könyvkiadó 1989. 279. 394.

⁵³ Bölcsvölgyi Zoltán atya visszaemlékezése 1991. április 12. <http://penta.hcbc.hu/pppek/k620.htm>

Az amerikai követségen félrabságban

Mindszenty bíboros – tanúk írásos ellenjegyzése kíséretében – több alkalommal fektetett le végrendeleti megnyilatkozást, utólagos kiegészítésekkel. Ezek közül alább ismertetésre kerül az 1962-ben lejegyzett dokumentum néhány fontos, a bíboros sajátos nyelvezetét és megfogalmazásait is tükröző része.

Tanúkkal ellenjegyzett végrendelet

„Az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek Istennek nevében!

70 és fél évvel a vállamon, a halál és örökkévalóság küszöbén, értelmem birtokában és akarati szabadsággal, halálom esetére a következő végrendeletet teszem fölkiért végrendeleti tanúk közreműködésével.

Lelkemet Isten irgalmába, testemet a honi földnek ajánlom. Hűséggel az Egyház fejéhez és a történelmi magyar hazához, ellentmondok a frigyesült harcos Istentelenségnek, és a szinte mindent elöntő orosz és szláv imperializmusnak. Az Apostoli Szentszékem kérem a Szent István hierarchiája megőrzésére.

Szenvedő népemnek, a magyar püspöki karának, főegyházmegyéim papjainak és híveinek, a bűnmezsgyéken innen és túl, a tengereken is túl a hontalanoknak, ez az üzenetem:

Gyötrelmes sorsotokban, amíg Isten végtelen könyörületéből – minden lehetséges hívőnek – jó a virradat – éljetek hűségben Istenhez, Egyházhoz és történelmi hazátokhoz.

Akik ma a magyar népet boldognak mondják, megcsalják. A birodalmi és tartományi vezérekről sorjában megmondják a saját táborban, mik ők tudás, jellem és emberség dolgában. Elítélőik se mások, hisz ama bélyegesek eszközei, önkéntes kiszolgálói vagy alkalmazói voltak.

A szocializmussá hamisított marxizmus-leninizmus, ami ellenmondás nélkül, sőt magasztalva huzamosan volt sztálinizmus, a magyar népnek méreg és halál, mert rablás, gyilkolás és hazugságözön, tatár és török világ. Minden hirdetett siker olyan, aminő Sztáliné, Rákosié volt.

A rendszert a magyar nép megdönteni nehezen tudná – terrorizmussal és imperializmussal bebiztosította magát – de az elismerést a magyar nép sohasem adhatja meg lealjasodás nélkül, amit a gyászmagyarok, a tatár, török-, labanc és muszkavezetők jelentettek.

Ne engedjétek a célzatos alkohol áradatnak. Ne engedjétek az orosz érdeket a magyar anyaméhig, orosz-bérenc, esküszegő »orvosok« és »gyógyszerészek« kezével. Aki teszi, engedi, megtagadja magyarságát, ártatlan magyar életek útonállója idegen bandák kötelékében silány szegődménnyel. Az egy és félmillió bevallottan kiirtott élet – hárommillió »szülő«, pár ezer »orvost« jelent és bélyegez.

Ha Isten ránk tekint, ne adjunk helyt a bosszúnak; csak a sietve visszaállítandó független és magyar bíróság lehet illetékes a számonkérésben.

Köszönöm a derék magyar népnek, hogy rabságomból 1956-ban kiszabadított. Büszke emlékként viszem a sírba azt a tudatot, hogy népem szabadított ki és nem az idegenből telepített, az elítélésből és rehabilitációból egyaránt taktikai játékot űző hatalom, amely véres, szennyes törét vakítóan fényesre akarja csiszolni az úgynevezett »megkegyelmezésben«.

Köszönöm az Egyesült Államok elnökeinek a nobiles befogadást és annak meghosszabbítását. Értem Eisenhower és Kennedy elnök urak gesztusát. Kérem az Egyesült Államok elnökét, ne hagyják elveszni a történelmi Magyarországot.

Vagyonom, amiről végrendelezek, nincs. Nem fáj. Kifosztottak, ahogy elszegényítették népemet.”⁵⁴

Napi jegyzetek

Mindszenty József az amerikai (nagy) követségen 15 esztendei félrabságában rendszeresen naplót vezetett. A napló sok esetben rövid, de annál sokatmondóbb részletet tartalmaz az adott időszakhoz kötődő eseményekhez. Az alábbiakban ebből olvashatunk két rövid részletet.

1962. május 27. „Kádár 50 éves, hős lett. Dobi nyújtott neki hazugságból font koszorút, a magyar nép töviskoszorúját elfelejtette átadni. Szegény diplomaták, mi mindenhez nem asszisztálnak!”⁵⁵

1962. június 7. „A lengyel püspökök pásztorlevele az ateizmus ellen. Hol vagyunk mi ettől? Az alkoholizmus ellen Hamvas körlevele, ez a maximum.”⁵⁶

Levelek az amerikai elnökhöz

„Ma semmi sem fontosabb (és talán még nem késő) az emberiség számára, mint az, hogy vezetői és a vezetettek megtanulják, mi a bolsevizmus ügy, ahogy mi, szegény, nyomorult csatlósai testünkön és lelkünkön tapasztaljuk. Ez a nagy tanúság felérhet hatásában a Függetlenségi Nyilatkozattal. (...) A kommunizmus reménytelen nihilizmus.”⁵⁷

„Hadd mutassak rá, hogy Közép-Európa ügye elsősorban nem politikai ügy, hanem inkább komoly, felelős és teljes mértékben erkölcsi, természeti jog kérdése. A jelenlegi helyzet elismerése éppen az amerikai államférfiak szótárában felbukkant fogalmak szentesítését jelentené: a szervezett gyilkosságát, a vég nélküli deportálásokét, a zsúfolt börtönökét, a növekvő kényszermunkatáborokét, az intézményesített rablásét, a hazugságét, az emberi jogok semmibe vételét, értékes társadalmi osztályok megsemmisítését, a vallás kiirtását. Nem kérdés, hogy az Egyesült Államok 200 év alatt megalapozott erkölcsi hírneve ezen a morális, természeti jogokat illető kérdésen áll vagy bukik. Annál is inkább, mert az I. világháborút követő Tizennégy ponton alapuló béke, valamint a II. világháborús Atlanti Chartán alapuló béke kiigazításra szorul, ha Közép-Európa egyes népeire egyforma erkölcsi mércével tekintünk – ahogy azt tennünk kell. Figyelemre méltó újfajta közvélemény van kialakulóban: Közép-Európát egyszerűen el lehet adni, léte nem oszt, nem szoroz. Közép-Európa jobb sorsra érdemes népei viszont kétségbeesetten figyelik ezt a fejleményt. Minden komolytalanságot és kétségbeesést félre téve az erkölcsös álláspont csak a következő lehet: a tévedés következményeinek megjelenése után nem az elhatárolódás vagy a taktikai visszavonulás a helyes megoldás, s ezáltal a lerombolt területek átengedése egy még rosszabb sorsnak, hanem a helyben maradás és a hibák helyrehozása. Nem az elvek hangoztatása, hanem komoly törekvések a célok elérése és a hibák kijavítása felé. A bejelentett elvekkel ellentétben mindenütt ugyanaz a helyzet van kialakulóban: embereket tüntetnek el kérdezés

⁵⁴ Budapest, 1962. október 19. Carl. R. Sharek és Joseph Sherman végrendeleti tanúk előtt.

<http://5mp.eu/web.php?a=ministransok&o=DxgvXqsvzU>

⁵⁵ Mindszenty József: Napi jegyzetek – Budapest, Amerikai Követség 1956–1971. Mindszenty Alapítvány, Vaduz 1979. 271.

⁵⁶ Mindszenty József: Napi jegyzetek – Budapest, Amerikai Követség 1956–1971. Mindszenty Alapítvány, Vaduz 1979. 272.

⁵⁷ Mindszenty bíboros levele Eisenhower elnökhöz Budapest, 1960. június 23. Somorjai Ádám OSB – Zinner Tibor: Szeizmográf a Szabadság téren. Mindszenty bíboros levelezése az USA elnökeivel és külügyminisztereivel 1956–1971. Hamvas Béla Kultúrakutató Intézet Budapest, 2010. 95.

nélkül, pedig Berlinben, Poznanban, és Budapesten nem hagytak kétséget afelől, hogy nem akarnak mást, mint amit a Nyugat ismételten megígért és követelt számukra. Lelkiismeretem követelésére írom ezt a levelet. Kilenc–tíz közép-európai ország vezetőit ölte már meg a hatalom várományosa a függetlenség kezdete óta. Ha az Egyesült Államok szívessége folytán én maradok az utolsó mohikán, utolsó evilági célom kell, hogy legyen, hogy segítségért kiáltsak a közép-európai államok érdekében. Ha a szovjet proletárdiktatúra utánunk nyúl, nem marad kiút, nem segít a felelősséget megkerülő, ingatag baráti érzés.”⁵⁸

„Ma Magyarországon van a legalacsonyabb születési arány, és az alkoholizmus terén a világranglista hatodik helyén állunk. Az ország nagyobb részének püspökei távol vannak egyházmegyéjüktől, akárcsak én. A hívők kisebb részéhez eljutó püspökök nem azt teszik és mondják, amit a lelkiismeretük diktál, hanem amire az ateista állam utasítja őket. Budapesten, mely az én érsekségemhez tartozik, a második, legnagyobb, új templomot (a Regnum Marianum templomról van szó – KG) hivatalosan felrobbantották, hogy elfoglalhassa a helyét Sztálin hatalmas szobra. 1956-ban (Mikus Sándor 1951-ben akkori értéken 200.000 adómentes Forintot kapott a Sztálin szobor elkészítéséért – KG). 1956-ban, közvetlenül a forradalom alatt és után 200.000 (100%) katolikus iskolás kapott vallási oktatást. 1959-ben mindössze 10.000 (5%), 1960-ban pedig 5000 (2,5 %). Ennek a hanyatlásnak az oka a csendes terror, a gazdasági nyomás és az, hogy nem jut be a felsőoktatásba az, aki vallási nevelést kapott. Az ateista állam teljes mértékig megszabja, ki kaphat munkát, kinek jut étel, ki tanulhat. A belátható jövőben az állam képes lesz teljesen megszüntetni az iskolai vallásoktatást azon a címen, hogy nincs elég jelentkező. Ez néhány ipari központban már meg is történt, mind városon, mind falun. A kommunista terror folytán sok 16 év alatti fiatal és 70 év fölötti öreg került továbbá börtönbe, a temetőbe és szibériai kényszermunkatáborba.”⁵⁹

⁵⁸ Mindszenty bíboros levele Eisenhower elnökhöz Budapest, 1959. október 1. Somorjai Ádám OSB – Zinner Tibor: Szeizmográf a Szabadság téren. Mindszenty bíboros levelezése az USA elnökeivel és külügyminisztereivel 1956–1971. Hamvas Béla Kultúrakutató Intézet Budapest, 2010. 66.

⁵⁹ Mindszenty bíboros levele Kennedy elnökhöz Budapest, 1961. január 12. Somorjai Ádám OSB – Zinner Tibor: Szeizmográf a Szabadság téren. Mindszenty bíboros levelezése az USA elnökeivel és külügyminisztereivel 1956–1971. Hamvas Béla Kultúrakutató Intézet Budapest, 2010. 111.

Mindszenty bíboros száműzetésének előzményei

A Vatikán kérésére 1998-ban a magyar kormány zárta az 1964-es, a vatikán és a magyarországi kommunista rezsim közötti megállapodásra vonatkozó iratokat 75 évre, tehát 2073-ig.⁶⁰

A II. Vatikáni Zsinat

XVI. Benedek pápa döntése értelmében a 2012. október 11-től 2013. november 24-ig terjedő időszak a hit éve a katolikus egyházban. A kezdő dátum a II. Vatikáni Zsinat megnyitásának 50. évfordulója. A zsinatok minden esetben a hit megújításának, megerősítésének céljával kerültek összehívásra. Ez a célkitűzés a legutóbbi egyetemes zsinatot követő ötven év múltán aktuálisabb, mint valaha. A katolikus egyház abban az időben (1962 és 1965 között, a zsinat időszakában) Magyarországon és a többi, kommunista uralom alatt levő országban a teljes leigázottság állapotában volt.⁶¹

A keresztény egyházak akkor egy dologban biztosan közösek voltak: az elnyomó politikai rendszer következtében mindegyik szenvedett. A kommunista szuperhatalom potentátorai és a vatikáni keleti politika vatikáni képviselőinek egyezkedése következtében a II. Vatikáni Zsinat egyetlen ülészaka, annak egyetlen hivatalos dokumentuma sem ítélte el a több mint százmillió⁶² – halálos és nem halálos – áldozatot követelő, a történelem legkegyetlenebb és leginkább istenellenes rendszerét, az ateista kommunizmust.

A Vatikán részéről történő „irányváltás” jellemzésére Adriányi Gábor közlésében az alábbiakat olvashatjuk: „Ha igazat lehet adni a római magyar követség 1958. november 26-án kelt jelentésének a konklávéről, akkor már a pápaválasztás alatt Roncalli⁶³ a Szentszék keleti politikájáról így nyilatkozott: »Az új pápának a Kelet és a Nyugat népei közötti megbékélés szószólójának kell lennie és legyen is (...) Az előző pápaság elmélyítette a szakadékot az egyház és az illető országok egyházai között. Az új pápának a feladata, hogy az enyhülés, közeledés és a békés együttélés politikáját folytassa a vasfüggöny mögötti országok tekintetében, és normális diplomáciai kapcsolatot létesítsen velük (...) Súlyos hibát vétett az előző pápaság, mikor minden tárgyalást kizáró merevségbe zárkózott (...) Ragaszkodtak Mindszenty és Stepinac helyén való maradásához, holott visszahívhatták volna őket Rómába (...) Soha nem történt meg az az eset, ami a magyar kardinális hercegprímás esetében, hogy két éve egy külföldi nagykövetségen van elzárva, és nem vehet részt a konklávn.»⁶⁴

Az új pápa, XXIII. János 1962-ben meghirdette a II. Vatikáni Zsinatot. Erre az alkalomra azonban – akárcsak az 1958-as pápaválasztási konklávéra – Mindszenty bíboros nem

⁶⁰ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939–1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 7.

⁶¹ Adriányi Gábor: Az egyháztörténet kézikönyve. Dissertationes Hungaricae ex historia ecclesiae IV. Aurora könyvek, München 1975. Szent István Társulat Budapest, 2001. Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár <http://www.ppek.hu/k201.htm>

⁶² Stéphane Courtois, Nicolas Werth, Jean-Louis Panné, Karel Bartosek, Jean-Louis Margolin, Andrzej Paczkowski: A kommunizmus fekete könyve – Bűntény, terror, megtorlás. Nagyvilág Kiadó, 2000.

⁶³ Angelo Giuseppe Roncalli, az ekkor pápává megválasztott XXIII. János

⁶⁴ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939–1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 36–37.

utazhatott ki. Viszont Hamvas Endre, Kovács Sándor és Brezanóczy Pál⁶⁵ a zsinatra *állami* megbízatással érkeztek. Ez pedig a következőkben állott: el kellett érniük, hogy a zsinat ne ítélje el a kommunizmust, valamint „el kellett intézni” a Mindszenty-ügyet. 1962. október 9-én XXIII. János pápa magánkihallgatáson fogadta a három magyar főpapot. „Az említett kihallgatáson a pápa a látogatók üdvözlése után azonnal a Mindszenty-ügyre terelte a szót és azt mondta: »Volo quamprimum casum Cardinalis Mindszenty liquidare« (A Mindszenty-ügyet mielőbb fel akarom számolni.) Az audiencia végén Brezanóczy Pál még a pápai rezidencia folyosóján ujjával csettintve azt mondta társainak: »Látjátok, többet értünk el, mint reméltük.«”⁶⁶

Casaroli (...) 1967. október 14-én „Emlékeztető”-t adott át a római magyar nagykövetnek; ebben „a pápa, mint a katolikus egyház legfőbb vezetője, teljes befolyását latba veti, hogy Mindszenty, miután elhagyta az országot, ne avatkozhasson be a magyar egyház életébe, ne nyilatkozzon a Magyar Népköztársasággal és kormánnyal szemben, tartózkodjon ellenséges tevékenységtől, és ne akadályozza a magyarországi katolikus egyház működését.”⁶⁷ „A garanciák megfogalmazásánál a pápa személyes kötelezettségét azért emelték ki, hogy így a garancia a legmagasabb színvonalon biztosítva legyen.”⁶⁸

A száműzetés kezdete

Amikor 1971-ben, a magyarországi kommunista rezsim és a Vatikán közötti egyezkedések következményeként Mindszenty bíboros száműzetésbe kényszerült, a még szabad életében megkezdett lelkipásztori munkát 1975-ben bekövetkezett haláláig – huszonhárom évig tartó kényszerű hallgatás után – külföldi magyarok körében folytatta. A Vatikán keleti politikája és a Mindszenty-ügy összefüggéseit Adriányi Gábor, a neves egyháztörténész professzor részletes dokumentációval alátámasztott munkájában mutatja be.⁶⁹

A fent említett okok végkifejleteként Mindszenty bíboros az amerikai követségről Richard Nixon elnökhöz intézett levelére válaszként azt kapja, hogy törődjön bele nehéz sorsába.⁷⁰ Ez azt jelentette, hogy a bíborosnak el kellett hagynia a követséget. Csonka Emil: „A száműzött bíboros” című könyvében így írja le ezt a megrendítő napot: „Mindszenty József bíboros, Magyarország primása 1971. szeptember 28-án reggel 8 óra 30 perckor (...) a budapesti amerikai követség épülete előtt beszállt a bécsi pápai nuncius, Monsignore Opilio Rossi diplomata-rendszámú Mercedes kocsijába. (...) A második kocsiba ugyancsak pápai diplomata száll be, Monsignore Cheli és egy orvos. Alighogy elindult a két diplomata kocsija, hirtelen egy fekete szedán kanyarodott eléjük, s mindjárt utána a másik kocsija mögött is

⁶⁵ Brezanóczy Pál egri érsek „Kékes Pál” fedőnévvel szerepel a beszervezett püspökök listáján. In: Tabajdi Gábor – Ungváry Krisztián: Elhallgatott múlt. A pártállam és a belügy. A politikai rendőrség működése Magyarországon 1956–1990. Corvina, 1956-os Intézet. Budapest, 2008. 288, 291.

⁶⁶ Mester István római prelátus közlése Adriányi Gáborral, 1971-ben. Értesüléseit Kovács püspöktől kapta. In: Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939–1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 36.

⁶⁷ Mészáros István, Mindszenty és az „Ostpolitik”. Kairosz Kiadó, Budapest, 2001. 123; Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939–1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 82; Ólmosi Zoltán: Mindszenty és a hatalom. LEX Kft. 1991. 126–130.

⁶⁸ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939–1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 82.

⁶⁹ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939–1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004.

⁷⁰ Mindszenty József: Emlékirataim. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 478.

feltűnt egy ugyanolyan szedán. A négy autó megindult, ráfutott a Lánchídra, azután a budai hegyek alatt suhanva nekivágott a nyugati határnak. Elöl és hátul, a csukott szedánokban titkosrendőrök.

Jó ideje haladtak zajtalanul, csendben, nyomottan. Ez a tábla nem nekem szól – jegyzi meg egyszerre a bíboros, mikor egy útjelző mellett haladtak el, amelyre ez volt írva: »Esztergom«. (...) Egyszer a pápai nunciushoz fordul, s latinul mondja: mennyi mindent szerettem volna alkotni ebben az utolsó huszonhárom évben. De nem hagytak, nem engedtek. Tétlenségre voltam kárhozthatva. (...) A négy kocsi egyenletesen tart az országhatár felé. Már csak negyed óra. Tíz perc. Öt perc. Arra lenn, délen, ott van a szülőfalu és ott van a bíboros édesanyjának a sírja. De előttük és mögöttük a két szedán, az útirány könnyörtelen, így szól a megállapodás Róma és a budapesti kormány között: »kerülő és haladék nélkül a határ«!

Hegyeshalom – az utolsó állomás. Útlelvizsgálat nincs, a két fekete szedán félrekanyarodik, leszállásban figyel, nézi, amint a diplomata rendszámú autók a bíborossal megindulnak és lassan gördülnek az osztrák határ felé. A bíboros dermedten nézi a magyar határ vonalát.”⁷¹

Erre a bíboros emlékirataiban így emlékezik: „(...) szótlánul hagytuk el Magyarország fővárosát. Gyorsan megtettük az utat Győrig és onnan a határig. Hegyeshalomnál – az autó ablakán keresztül – megrendülve láttam most én is a hírhedt »Vasfüggönyt«, a szolgaságra vetett ország egyik szimbólumát; a szabadság és a demokrácia századában.”⁷²

„Valamivel elmúlt déli tizenkettő, a két kocsi elhagyta Magyarországot. Megkezdődött az utazás az idegenben. Esztergom érseke, Magyarország primása, Mindszenty József ettől kezdve emigráns lett – »száműzött bíboros«.”⁷³ – így zárja leírását Csonka Emil fentebb hivatkozott könyvében.

⁷¹ Csonka Emil: A száműzött bíboros. Új Európa, San Francisco–München, 1976. Babits Kiadó, Szekszárd, 1993. 10–11.

⁷² Mindszenty József: Emlékirataim. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 481.

⁷³ Csonka Emil: A száműzött bíboros. Új Európa, San Francisco–München, 1976. Babits Kiadó, Szekszárd, 1993. 12.

Esztergomi működésének folytatása a szabad világban

Mindszenty bíborosnak a szabad világban történt megnyilatkozásai óriási tömegeket vonzottak, akárcsak Magyarországon, primásságának három éves működési ideje alatt. Ehhez nélkülözhetetlen volt hatalmas lexikális ismerete és kiváló tömegpszichikai érzéke. Közi Horváth József, Mindszenty bíboros kortársa, volt országgyűlési papképviselő így idézi fel a bíboros szónoki képességeit, tiszta, egyenes megnyilatkozásait: „Nekem, valahányszor beszélni hallottam, mindig imponált, hogy (...) nem szakított teljesen szűkebb hazájának, a vasi Hegyhátnak tájszólásával. Nem túloznak azok, akik szerint Mindszenty bíboros már érsek-primásságának idején korunk legnagyobb keresztény igehirdetői sorába emelkedett, aki a két szent érzelemnek, a vallásosságnak és hazafiságnak felkeltésével és azoknak összekapcsolásával egészen letartóztatásáig eredményesen tartotta a kereszténység és a magyarság védősáncait a marxista ateizmus és a szovjet imperializmus dühödt rohamai ellen. Szentbeszédein kívül Mindszenty bíboros érseki és primási körleveleivel is hirdette az Igét. Aki ezeket a körleveleket elolvassa, annak nem kell bizonyítani, hogy Mindszenty Józsefnél korábban és bátrabban senki sem szállt síkra az emberi jogok védelmében.”⁷⁴

Mindszenty bíboros emlékiratai szellemi végrendeletének tekinthetők. Ezen kívül, a szabad világban szentbeszédeiben és számos sajtókonferencián nyilatkozott a világ aktuális problémáiról, ugyanazt folytatva, amit esztergomi érsekként megkezdett. 1974-ben Buffalóban a bíboros így figyelmezteti az Egyesült Államok polgárait: „A kommunizmus lényegében ma sem változott. Sátáni állhatatossággal szakadatlanul istentelen, következképpen vallástalan, sőt vallás-ellenes és ember-ellenes. Ha Nyugat népei őszintén akarnak az emberi jogokért harcolni, rá kell hogy döbbenjenek, hogy olyan rendszer barátságát keresik és szövetségét erősítik, mely közel 60 éve hú a lenini alapelvekhez. Márpedig Lenin szerint: »Vallásosnak lenni annyi, mint önmagunkat arcul köpni.« A kommunizmus egykori orosz vezérének az emberi jogokról is hasonló véleménye volt. Vesse mindenki az elméjébe, hogy a kommunizmus nem enyhült, csak óvatosabb, hogy ravaszul, félburkoltan annál inkább folytathassa vallás- és emberüldöző tevékenységét.”⁷⁵

Igehirdetési útjai

Mindszenty bíboros emigrációban történt igehirdetésének egyik fő témája a hit és hitetlenség volt. Ezzel kapcsolatban olvashatunk egy megdöbbentő elgondolkodtató megnyilatkozást. „Otthon elrabolták a katolikus iskolák ezreit. Maradt a rabló kegyéből 8 középiskola. Az új marxista pártiskolákban folyik az istentelenség szorgos adagolása. Ma folyik a hitetlenség hirdetése. Nemcsak itt, hanem már 3 évtől a kisdédóvókban is. 1973-ban egyik hétfői délelőttön az óvó néni felteszi a kérdést az apróságoknak: »Gyerekek, van-e Isten?« A gyerekek fészengenek, mintha szeget vertek volna beléjük, de hallgatnak a különös kérdés hallatára. Az óvó néni folytatja valami földi előny reményében: »A szüleitek nem szeretnek benneteket, azért azt mondják, hogy van Isten. De én szeretlek titeket, azért megmondom, nincs Isten!« Ez megtörtént, ismerem a helyet, ismerem a körülményeket és semmi kétség nincs ebben. Itt Nyugaton talán nem olyan idült, nem olyan vastag az

⁷⁴ Mindszenty József: Hirdettem az Igét. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1982. 26–27.

⁷⁵ Sajtókonferencia, Buffalo 1974. május 21. Magyar Élet 1974. június 15. In: Mindszenty József: Szentbeszédek VII. Vasárnapi Levél, Wien, 1974. (9/10), 145–146.

istentelenség, mint a vasfüggönyön túl, de nem hiányzik itt sem. Itt is szükségük van hétvégi iskolára a bécsi magyaroknak. Ilyen értelemben legyünk a hétvégi magyar iskolának a szószólói. Fontos az, hogy a magyarság halálos sebet ne kapjon az otthoni seb után itt kint is. Se Istent, vele erkölcsi életet, se a magyarsághoz való eleven tudatot ne engedjük ki az életünkől, s amit nekünk a szülők adtak, azt, ha tisztességes és erkölcsös szülők vagyunk, ugyanazt meg kell adnunk nekünk is a gyermekeinknek! Ez a nagy kötelesség! Ennek legyünk a hirdetői.”⁷⁶

„Bizony a világ fiai a maguk módján okosabbak, mint a világosság fiai. (Lk 16,8.) A világ fiai okosság dolgában fölötte vannak a hívőknek. Hogy értsük ezt? Nem mintha nem volna tévedés a világ fiainak a kezdeti kiindulásban, de úgy kell gondolnunk, hogy ők az elfogadott életcélért, a világért mindent odaadnak, akár még az örök üdvösséget is. Nekünk, hívőknek célunk az örök élet, és bizony mi gyakran fősvények vagyunk ezért a nagy értékért.”⁷⁷

Pünkösd a számkivetésben

„Kedves magyar testvéreim! Pünkösd ünnepén oázist keresünk a számkivetés kietlenségében. A végtelen homoktengerű Szaharában is csobognak az élet forrásai némely helyen. Vannak itt üde pálmák, és vannak felélénkítő emberek testben és lélekben. Az a kérdés, hol vannak a mi oázisaink, akik a Szaharát járjuk és akik óhajtjuk az oázis könnyebbségét. A Szentlélek által vezetett Anyaszentegyháznak a kebelén van ez az oázis.”

Így kezdte 1972. Pünkösdjén szentbeszédét Mindszenty József bíboros, Magyarország száműzött hercegprímása az akkori nyugat-németországi Bamberg városának főtemplomában. A Milleneumi Szent István ünnepségen – a korabeli beszámolók szerint – Európa különböző országaiból több ezer magyar jelent meg. A szentmisét magyar és német nyelven közvetítették. A hercegprímás monumentálisan felépített szentbeszéde felejtethetetlen mindazok számára, akik azt élőben, vagy bármilyen más formában hallgathatták. A Szentlélek eljövételének ünnepén ezzel a történelmi- és magyarságtudatot kiválóan ötvöző beszédnek a gondolataival készítette elő a bíboros az öt hallgatók lelkét a hét ajándék szüntelen befogadására.

A szentbeszéd így folytatódott: „Szent István apostoli királyunknak a lába nyomában ez a Bamberg és a bajor föld szinte vemhes a Szent István emlékektől. A XIII. században Bolognában nevelkedett Julián dominikánus magyar szerzetes, akit kínozta a honvágy mindig. Amikor (...) hazatért, akkor sem talált azonban megnyugvást. Valami folyton foglalkoztatta. IV. Béla király adott neki egy nagy megbízatást: Menj messze, Nagy-magyarországba. Keresd meg és találd meg az ott élő pogány magyarokat. Térítsd meg őket, és hozd el ide, a Duna-Tisza közére, a Kárpátok aljára, mert kevés itt a magyar, az átjáróban, a viharsarkában Európának (...) Több, mint másfél év alatt elérkezett Nagy-magyarország elejére. Beszélt az Úr Jézus Krisztusról (...) Örömmel vették, amit hallottak és készségesek voltak, megállapodtak már az általános, nagy kereszttség napjában is; és akkor, az előestén a mongolok irtózatosságot áradatát rátört Nagy-magyarországra. Lelkileg keresztények lettek, a vágy révén és a kijelentés révén. Ezt tudomásul vette Julián és sietve elindult egyedül haza (...) és ott bejelentette, hogy megindult a mongol-tatár áradat, magyarok, készüljétek erre! Hamarosan jöttek is, letarolták (...) a mai Oroszországnak a magvát, egész Lengyelországot irtózatosságot tömegeikkel – a mongolokban nem volt benn a modern nyavalya – azok adták

⁷⁶ 1974. szeptember 1. Pázmáneum. P. Szőke János: Öt év száműzetés – Mindszenty József bíboros a bécsi Pázmáneumban. Don Bosco Kiadó, Budapest 2010. 292.

⁷⁷ 1974. szeptember 22. Pázmáneum. P. Szőke János: Öt év száműzetés – Mindszenty József bíboros a bécsi Pázmáneumban. Don Bosco Kiadó, Budapest 2010. 296.

bőségben az ő népségüket világok ellen. Azután áttértek Magyarországra. Muhi pusztán irtózatot vált a csapás, az első nagy tragédia a magyar történelemben. Ottmaradt a nádor, ott maradt négy püspök, hogy majd Mohácsnál hét maradjon ott, és több mint a nagyobb fele, több mint egymillió magyar lett áldozata az ország különböző tájain. (...) És a nemzet betege lett, de csak rövid időre ennek az irtózatot váltó csapásnak. Az történt, hogy a nemzet egészséges lévén, egy évszázad alatt a korábban kétmillió, most csak egymillió alatti lakosságból Nagy Lajos idejében hárommillió lakosságunk volt. (...) Északi tenger, Földközi tenger, és Fekete tenger – ez volt a magyarságnak a vonala.

Azonban most itt, a XX. században növekedett egy gyermek (...) és egy nagy csapás érte ezt a gyermeket. Az ő jó módú, intelligens apja útilaput kötött a gyermek anyjának a lába alá. És helyébe hozott egy másik nőt. A gyermek előtt sohasem lehet találni az édesanyáért más csereértéket. Ebben a keserűségben élte le életét, és aztán beletorkollott a nemzet tragédiájába az ő tragédiájába, s külön is hozzáfogott Julián útjának, élete történetének a megírásába. És aztán, amikor ez a történet elkészült, akkor jött egy újabb tragédia, és abban a tragédiában valami nagyon, nagyon lehangoló van, és abban benne van a mi ittlétünknek az oka is. Az történt, hogy megkezdődött itt az élet ellen való harc. De annyit meg kell állapítanunk, hogy ez a szerzője a Julián történetnek bátran, nyíltan, kiállt és kiállt és tiltakozott mindaz ellen, ami a magyar élet ellen történik, akárhonnét történik. Azután mi pedig megállapíthatjuk, hogy azzal, ami magyar földön történt, a magyar népünk a földkerekség utolsó népe lett. Rövid 12 esztendő alatt két és félmillió emberi magzat lett áldozat (...) van egy csatlós állam, amelyik megtiltotta – észbe kapva – mindazt, ami az emberi bimbó ellen történik. Ha semmiben, ebben az egyben dicsérjük azt a csatlós államot. És ez a megtérés hiányzik Magyarországot területén, a nemzet jövőjével szemben. A nemzet jövője csak annyiban érdekes, amennyiben azt meg lehet semmisíteni. És úgy látszik, vannak területek Európában, ahol a szabadság és a jog iránt való igényeket a bűn mezején akarják kielégíteni.

Ezt a könyvet én félrabságom idején olvastam, de ajánlom Tinectek is, olvassátok el Julián szerzetesnek az életét. Tanítson meg minket Julián barát, tanítson meg minket az ő élete szerzője, hogy Isten keze játszik a világtörténelem orgonáján. Igaz, hogy mi látjuk a sátáni karmokat is az emberi történelemben. De az Isten tervei valósulnak meg majd és ezeket a terveket mi ne nehezítsük; ne zaklassuk az Istennek az ujjait, és mi legyünk mindenben – egyéni, családi, emigráns és nemzeti életünkben – az Isten terveinek a szolgálattevői.

Azonban hívő lélek nem lehet lelkesedő a mai korszakért és áramlatokért. Erkölcs terén különösen nem. Itt, Nyugaton az egyik katolikus hittudós írt egy kételkedő írást a Szent Péter apostolnak megadatott, és a történelem tanúsága szerint az emberiség továbbhaladásában elengedhetetlen tévmentességéről. S ugyanakkor van egy új világrendszer – a tájékozott ti úgyis tudjátok, merre van – amely azt mondja, megköveteli az új rendszer, hogy az ő tévmentességét minden alája tartozó ember köteles elismerni. És ugyanakkor, ugyanazon a területen, világiak és nem is a mi hitünkön lévők, felemelik szavukat a proletár tévmentességnek a rendszere ellen.

Hát mi tudjuk, mi a teendőnk a mai napon, Pünkösdek az ünnepén (...) Mi hiszünk az egy, szent, katolikus és apostoli Anyaszentegyházban, amelynek ring a hajója a hullámokon – látjuk – de bírjuk Krisztusnak az ígését is. És mi hiszünk a szentek egyezségében, amelyben ott van Szent István királyunk, akinek a lába nyomában fedezhetjük fel azt az oázist, amiről említést tettem. És hiszünk a halhatatlan Isten képmásában, az emberi lélekben, amely az örökkévalóságnak a várományosa, és tudatában van az ő maga nagy, egyéni, családi, menekülési és nemzeti felelősségének. És mi tisztelettel állunk meg – és ennek legyünk a hirdetői – az élet folyamának szentségével és érinthetlenségével szemben. Mi nem kérünk soha kölcsön a sátántól kezdet arra, hogy Isten terveibe beavatkozzunk, és hogy a nemzetünknek olyan támaszai legyünk, mint ahogy az említett ellenségek a támaszai.

Ebben hiszünk, remélünk, bízunk és tudjuk, hogy az Isten a benne bízókat nem hagyja el soha. Ámen.”⁷⁸

Ezredévi magyar jubileum pánszláv uralom alatt

Ez a gondolatsor a bolsevizmus által megszállt Esztergomról, primási székvárosról került feljegyzésre Bécsben, az 1973-as, Esztergom ezredévi jubileumának évben.⁷⁹

„A rendszer tollforgatói kezünkre jártak ritka őszinteségükkel a millennium képének megrajzolásában. Az ifjúságuk valóban olyan, mint maga a rendszer fája, amely ezt a tőle nem elűtő gyümölcsöt hozta. A rendszer az iskolamezőnyön nem alkot, csak szerez. A rendszer műveiben a saját sajtó is elég kivetnivalót talál az iskola körül, a közlekedésben, a reformokban. Egyedül csak a táj a régi itt, de az olyan szép, épp a Bazilika közelében, hogy az angol közoktatási miniszter megbűvölten állt meg előtte. Ennyi maradt meg a régi, ezeréves Esztergomból a rendszer negyedszázados nyaktilóján. A bolsevizmus világnézete az orosz-szláv világhatalom fegyvereivel itt van Magyarországon és itt van a Magyar Sionon is. A magyar bolsevizmus, miután az anyagiakat az orosz fegyverek segítségével törvénytelenül elvette, Esztergomban is rohamra készen áll a keresztény szellemű oktatás, a család és a hitélet ellen. Esztergom közjogi jelentősége ebben az új »jog«rendben csak hátrány és teher, de hordozójának – nagy áldozatokra is kész elődei példáján – a nemzeti lét legsötétebb korszakában vállalnia kellett a rászakadó súlyos kötelezettségeket, ha nem akart hűtlenné válni az ezeréves nemzeti hagyományokhoz és népéhez.”⁸⁰

Kommunizmus és kereszténység

„Két világ csap össze immár fél-, még inkább negyed százada. Ismeritek mindkettőt hallomásból, sajtóból. Nehogy azt gondoljátok, hogy itt is középpütt az igazság. Az egyik oldal teljes hazugság! Én hirdetem azt, amit tapasztaltam, és amire a püspökszentelésben kötelezett az Egyház: »Ne mondd a sötétet fénynek, a valótlan igazságnak.« Az I. világháború után a nagyhatalmak elvették Szent István földjének 68%-át, meghagyták 32%-át, 1/3-nál is kevesebbet, a vádlott meghallgatása nélkül. A II. világháborúba a Sztálin-szövetséges Hitler hajszolta bele az országot. A szintén Sztálin-szövetséges hatalmak odaajándékozták a 32%-os csonkot is a nemzetiség-irtó Sztálinnak, akinél mi is nemzetiség lettünk. Sztálin istentelen, feleséggyilkos. Mi keresztények vagyunk. Hogyan jöttek az oroszok? Volt 3 püspökhalál, 53 katolikus paphalál. A részeg és szifiliszos kirgiz »felszabadítók« megerőszakoltak fegyveresen 1 millió körüli nőt. Sztálin idetelepítettjei hadat üzentek Istennek, Egyháznak, a magyar történelemnek. Alakoskodva vallásszabadságot és emberi jogokat iktattak törvénybe. A választáson az orosz hadsereg támogatásával, választási visszaéléseik ellenére is nálunk kapták a legkisebb szavazatot, az új európai gyarmaton. A nemzetgyűlés, az abszolút többségi párt vezérei gyengék voltak. Az ország népe viszont nyelvre, vallásra való tekintet nélkül szembeállt a rendszerrel. Orosz és rendőri terrorral elrabolták a katolikus hitvallásos iskolát, megszüntették az iskolai heti 2 órás hitoktatást, a közös vasárnapi templomba járást. A kommunizmus nemcsak politikai párt, hanem legelsősorban világnézet; vallás ellen, Isten ellen, emberi lélek ellen, apostoli hitvallás ellen, Tízparancs és erkölcs ellen. Gyilkol, rabol, zsúfolja a börtönöket, a szibériai

⁷⁸ Vasárnapi Levél 1972. (7/8) 309–315.

Szabad Európa Rádió 1972. (eredeti hangfelvétel)

⁷⁹ Mindszenty József: Esztergom, a primások városa. Bécs, 1973. 103. (Sajtó alá rendezte: Bíró Béla).

Hivatkozott anyag: Dunakanyar jubileumi kiadványa 1973. Főszerkesztő: dr. Balassa Gyula.

⁸⁰ Mindszenty József: Esztergom, a primások városa. Bécs, 1973. 104–105. (Sajtó alá rendezte: Bíró Béla)

munkatáborokat. Lezüllesztzi az egyént, tönkreteszi a családot, csordává teszi a tömeget. Amely pillanatban valaki kommunista, abban a pillanatban megszűnt keresztény lenni. A keresztény Krisztushívő, a kommunista megtagadja az érte meghalt és föltámadt Jézus Krisztust, nem 30 ezüstért, csak egy csalásért. Hite az istentelenség, erkölce az erkölcstelenség. Ismerem a világtörténelmet. A történelem legkegyetlenebb rendszere ez. Ezt megírtam már 1942-ben, a könyvet* elkobozták, elégették, a szerzője sorsát ismeritek. Kétszer voltam kommunista börtönben, de ha kell, megyek harmadszor is. Kedves Híveim, az igazság jegyében üljük a Szent István 1000 évét. Legyetek hűek Szent István hitéhez és magyarságához magatokban és gyermekeitekben.”⁸¹

*Mindszenty-Pehm József: Az édesanya című, Zalaegerszegen kiadott kétkötetes könyvről van szó (I. kötet 1916, II. kötet 1942). A III. kötet már nem került kiadásra. A könyv megjelenésekor Pehm József édesanyja, Kovács Borbála a következő levelet írta fiához: „Édes Fiam, Jóska! Az édesanya-könyvet megkaptam. Ezért az egyért igen örülök: egy gyermek született a világra, aki az édesanya értékét becsülte meg és könyvet is írt róla. És ez a gyerek pedig az én szülött Fiam! Istennek legyen hála érte most és mindenkor. Tudom, Édes Fiam, hogy tövises úton kell haladnod az élet folyamán, gondos és terhes neked is az élet keresztje. Csak azért mégis, hogy Istennek *girákat* (kincseket) nyerhess, híveidet jól neveld és szeretettel a Jézus Krisztus országába bevezethesd, ezt kívánom és kérem Istent, hogy így legyen.”⁸²

Beszéd Saint Louisban, a „Mindszenty Foundation” bankettjén

„Most, hogy ez a Foundation tagjait összegyűjtötte és a névadója is jelen van, úgy látszik szükségesnek, hogy meg kellene indokolni azt, miért is van ez a Foundation?

Voltaképpen 60 esztendő kellene felvonultatni, mert az utolsó hatvan esztendő az indoka annak, hogy miért van ez a Foundation. Már a 19. század hetvenes éveiben egy francia jelentős történész írta ezeket a szavakat történetében: »Mikor fogunk mi franciák és nyugati népek megfizetni annak az áldott magyar nemzetnek közel ezer éven át tartó vérhullását miérettünk, mikor fizetjük meg valahára?« 1911-ben gróf Apponyi Albertet, barátját meglátogatta Theodore Roosevelt amerikai elnök Eberhardon, a Csallóközben Apponyi birtokán. Apponyi elvitte őt a magyar képviselőházba és Theodore Roosevelt felszólalt a parlament ülésén. Ezt mondotta: »Én szükségét érzem annak, hogy köszönetet mondjak a magyar nemzetnek azért, hogy Európában léte kezdetétől fogva szüntelenül védte a mögötte elterülő Európát a barbárok betörése ellen. De nemcsak Európáért tette ezt, hanem tette az Európa méhében lévő Amerikáért, az egész Újvilágért. Ha én ezt nem tudnám, akkor én nem tartanám magamat művelt embernek, de mert tudom, azért elmondom, és köszönetet mondok a magyar nemzetnek!« Kilenc esztendő múltán ugyanazon pártban már más elnöke volt az Egyesült Államoknak, és így történt, hogy Magyarországtól elvették területének 68 százalékát, és meghagyták nem egész egyharmadát, 32 százalékot. Csak kilenc év kellett hozzá, nem több. Aztán egy irtózatot tehertételt vágtak az ország nyakába, ami sok lett volna akkor is, ha száz százalékban megmarad. Elgondolhatjuk, mi lett abból, hogy egyharmadnál kevesebb kapta meg azt a töméntelen terhet. Még a szereplő nagyhatalmak is egyik a másikat okolta, hogy miért kellett ezt tenni. De hát elmúlt. Jött aztán egy új idő, bár meg kell említenünk, azt is kitalálták, hogy tulajdonképpen az első világháború nem is volt más, mint hogy vele kiirtsanak minden háborút véglegesen. Ezt az Egyesült Államok elnöke mondta el,

⁸¹ Mindszenty József: Hirdettem az Igét. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1982. 226–227.

⁸² Kovács Borbála levele fiának, Pehm Józsefnek – Fidelissimus Pastor Kiállítás (Bécs–Veszprém)

amikor egy kicsit berzenkedett az ország törvényhozása. Mégis jött egy újabb háború. Még szörnyűbb volt, mint az első, amelynek ki kellett volna irtania a háborút véglegesen. Újra nagyszerű ígéretek hangzottak el. Az atlanti ígéretekben gyönyörű szép szavak voltak, ígérték a félelemtől és rettegéstől mentes életet. Azt is emlegették, hogy lesz most »self determination«. A háború alatt hibáztatták Magyarországot azért, mert Németország oldalán volt. Az ország ki akart lépni a háborúból. Fordult a szövetségesekhez, és azok azt mondták, előbb győzze le Hitlert, aztán akkor tudomásul veszik a kilépési szándékot. Ez különös kívánság. A világ összes nagyhatalmai öt esztendeig vesződtek azzal, hogy Hitlert elintézzék, és ettől a szegény, egyharmada alá leszorított országtól követelték azt, hogy különb fegyveres hatalom legyen, mint ők együttvéve. Eljött a háború vége és akkor azt a csonkot is, ami megmaradt Magyarországnak, azt is odaajándékozták egyesült erővel a Szovjetnek, mint gyarmatbirodalmi részt. Ez mind a hatvan évbe tartozik bele. Ezután jöttek a biztatások, hogy lesz majd választás az összes közép-európai államokban, egészen demokratikus alapon. Sőt volt kívánság, de nem volt határozat erre vonatkozólag, hogy a szövetséges hatalmak ellenőrzésével történjék a választás. Hát aztán volt választás. Azt is megállapították, hogy minden párt indulhat, kivéve a fasiszta pártokat. Magyarország beadta a jelentkezését, csupa a fasiszmus alatt börtönviselt ember írta alá. Magyarország adta a bőséget fasiszta börtönöknél, csak éppen ezek nem kaptak választójogot. Így aztán a megmaradt pártok kerültek be, és a kommunista párt még így is csak 16 százalékot tudott behozni, a »dicsőséges orosz hadsereg« jelenlétében és közreműködésével. Jött aztán a második választás, ahol félmillió szavazathamisítással, valahogy egy baloldali szövetség megalakításával a kommunista párt győzelemhez jutott. Vannak adatok arra vonatkozólag is, hogy az a félmillió a valóságban egymillió volt. A szavazók közül – ahogyan erre a püspöki körlevél rámutat – tisztas nők, sőt apácák is, mint romlott nők kizárattak a választójogból. A püspöki körlevél szóvá tette, de orvosolatlan maradt az mind a mai pillanatig. Félelemtől, rettegéstől mentes béke – és a tisztas nőket, akik a népért dolgoztak szüntelen, azokat megtették utcai nőknek. Ez szintén beletartozik a hatvan esztendőbe. Most jött a békekötés. A szegény közép-európai politikusok vakon bíztak abban, hogy majd jön a békekötés. És amelyik pillanatban az orosz meg a főhatalmak aláírják a békét, abban a pillanatban az orosz hadsereg ki fog vonulni. Azért is voltak gyöngék, mert gondolták, hogy az orosz kivonulásakor úgymint vissza tudnak csinálni mindent. Hát nem így történt. Amikor az orosz aláírta a békeszerződést, akkor lépéseket tett a szövetséges társaknál, és azt mondotta: ugyan aláírja a magyar békeszerződésnek, de azért nem fogja csapatait kivonni, sőt a szövetséges társaknak a hozzájárulását kéri, hogy mivel neki Ausztriában is vannak megszálló csapatok, Magyarországon is maradhassanak meg a megszálló csapatok, békeszerződés ide vagy oda. Kilenc esztendő múlva Genfben barátkoztak az orosz és a hatalmak. És akkor valahogy szőnyegre került a dolog, hogy a Hitlerhez tovább tartozó Ausztria legyen szabad. Akkor az Egyesült Államok budapesti követsége figyelmeztette az itthoni hatóságot, hogy ha Ausztriából kivonul az orosz, hát vonuljon ki akkor Magyarországról is. Kétszeri sürgetésre sem kaptak választ erre. Így aztán még a mai napig is, bár letellett az indok határideje az Ausztriából való kivonulással, mai napig is vígan él az orosz hatalom Magyarországon, a többi hatalmak mély hallgatásával. Így vannak a békék mostanában, a hatvan év alatt. Aztán még tegyük hozzá azt, hogy Magyarországon a papok esküt tesznek, ha valami álláshoz jutnak, az istentelen államra. Sőt a püspöki kar is kénytelen volt esküt tenni az istentelen államra. Magyarországon én vagyok az egyetlen püspök, akit nem alázott meg ez az eskü. A világ közönsége, az Egyesült Államok közönsége sem ismeri, mi van Közép-Európában. Ha ismerné, égbeszakadó panasza és tiltakozása jelentkeznék az egész vonalon. Tegyük hozzá egy-két megjegyzést. Mi legyen az útiránya a Foundationnak? Kövessük az Evangéliumot! Legyetek okosak, mint a kígyók, de legyetek olyan szelídek, mint a galambok. Legyetek erősek a hitben és az elvekhez való ragaszkodásban. Ne tőrjétek a hit balsorsát a

földkerekségen, és ne túrjáték ezt a házárdírozást az elvekkel. Legyetek hősiések az elvek hirdetésében és az elvek terén soha el ne kedvetlenedjete. Mert rajtatok áll! Ti jobb viszonyok között éltek, mint a boldogtalan Európa. És a helyesen gondolkozó ember részvéte jelentkezzék azokkal szemben, akik bűnös könnyelműségnek lettek az áldozatai. Isten áldását kérem a Foundation vezetőségére, tagtársaira és minden munkájára.”⁸³

Détente és annak következményei

Mindszenty bíboros különféle fórumokon mind a détente-ról, mind a koegzisztenciáról a következő, fontosabb nyilatkozatokat tette; elsőként az 1974-ben San Franciscóban, Buffalóban, illetve Los Angelesben megtartott sajtókonferenciákon elhangzott kérdésekre adott válaszait olvashatjuk.

„Kérdés: Mi a felfogása a détente, az enyhülés politikájáról, amelyet most az Egyesült Államok kormánya folytat? Válasz: Mit lehet erre mondani? Akkor tudnám megválaszolni ezt a kérdést, ha Amerika enyhülési politikájával párhuzamosan a Szovjetunió is elkezdene enyhülni.”⁸⁴

„Mennyiben igaz a vád, – kérdezte valaki, (...) hogy Eminenciád a détente útjában áll, nevezetesen annak a détente-nak, mely jelenleg a Vatikán és a magyarországi kommunista kormány között kialakulóban van? A détente igazi értelme: a béke jegyében fogant és folyó összműködés (...) Csak egy béke van: Isten békéje. Ha a Vatikán ezt, az igaz békét óhajtja kiterjeszteni a világra, tudomásul kell vennie a tényt: a kommunizmus önmagát ítélné halálra, ha annak az Istennek a békéjét fogadná el, Kinek még a létét is elutasítja.”⁸⁵

A világpolitikában az amerikaiak részéről szándékolt enyhülésről, az amerikai elnök tárgyalását megelőzően Los Angelesben Mindszenty a következőt nyilatkozta: „Kérdés: Nixon elnök bizhat-e az oroszokban és abban, hogy sikerülni fog az enyhülés? Válasz: Én csak a magam álláspontjáról tudok beszélni. Amíg a Szovjetunió alapvető elvei meg nem változnak, a bizalomra nincsen alap. Istentelenség és embertelenség nem lehet a bizalom alapja.”⁸⁶

Megjelennek az emlékiratok

1974. október 10-én, a frankfurti nemzetközi könyvvásáron mutatták be először a világnak Mindszenty József „Emlékirataim” című, azóta szinte az egész világon elterjedt, életútját bemutató, több kiadást megért visszaemlékezését, amely „a magyar történelemnek egyik legnehezebb korszakában eligazító hang és útmutató kéz”⁸⁷ volt sokak számára. E nélkül a könyv nélkül a 20. század (egyház) történetét nem lehet hitelesen megírni. Mindszenty könyve azért forrásértékű, mert nem vádol, hanem a tényeket mondja el. A könyv magyar szempontból kiemelten fontos és jelentős kortörténelmi dokumentum is.

⁸³ Mindszenty bíboros ünnepi beszéde 1974. június 21-én Saint Louisban, a „Mindszenty Foundation” bankettjén. Csonka Emil: Krónika Mindszenty bíboros amerikai útjának egyik jelentős szakaszáról. München, 1974 (kézirat) [1974 június 5–22.] Függelék 14–17.

⁸⁴ Csonka Emil: Krónika Mindszenty bíboros amerikai útjának egyik jelentős szakaszáról. München, 1974 (kézirat) [1974 június 5–22.] 10–15. San Francisco, 1974. június 6.

⁸⁵ Sajtókonferencia Buffalo 1974. május 21. Magyar Élet 1974. június 15. In: Mindszenty József: Szentbeszéddek VII. Vasárnapi Levél, Wien, 1974. (7/8), 146.

⁸⁶ Csonka Emil: Krónika Mindszenty bíboros amerikai útjának egyik jelentős szakaszáról. München, 1974 (kézirat) [1974 június 5–22.] 55–56. Los Angeles, 1974. június 12.

⁸⁷ Palágyi Natália: Hűségesen követte az Urat. Mindszenty bíboros életútja és példája. Magyar Könyvnyomda, Ungarische Buchdruckerei, St. Gallen, 1976. 3.

Emlékirataiban Mindszenty bíboros még egyszer a világ népei elé tárta lelkének legnagyobb gondját: a kommunista zsarnokság által elferdített igazság ügyét, az elnyomott emberi szabadság ügyét, a vallásos nevelés elfojtásának nagy kérdését, a békepapok miatt megzavart lelkiismeretek zűrzavaros állapotát. Még egyszer szólt az ő tisztán csengő, határozott, alku nem ismerő hangja: egész életáldozata nem másért volt, mint Isten ügyéért, az Anyaszentegyház szabadságáért, a magyar Hazáért; az igazság, a hit és a jó erkölcsök diadaláért.⁸⁸ „Mindszenty bíboros mondanivalója azonban nem csak a saját korabelieknek, hanem az utána következő – otthoni és határainkon kívül élő – magyar nemzedékeknek is szól. Mert – tértől és időtől függetlenül -, *megmaradásunk titkát közli velünk.*”⁸⁹ Ezért Emlékiratainak elolvasása minden magyar katolikus számára *lelkiismereti kötelesség* lenne: szellemi öröksége tisztességes magyar jövő építéséhez nélkülözhetetlen! „Századok óta nem volt a magyarságnak olyan nagy fia, aki az egész kereszténységnek annyit mondott volna, mint Mindszenty József esztergomi érsek. Más egyházi nagyjaink is gazdagították az egyetemes kereszténységet, de inkább csak egyedi és nemzeti vonással. Mindszenty bíboros azonban egyetemes érvénnyel jelölte meg és fejezte ki az egész kereszténységnek egyedül lehetséges magatartását a jelenkor romboló áradatával, a marxizmussal szemben.” – írja Vecsey József A szószerk üzenete című könyvében.⁹⁰

Mindszenty bíboros már a budapesti amerikai követségen, 1962-ben lejegyzett végrendeletében ismertetést adott és rendelkezett emlékiratairól.

„Megírtam Emlékirataimat, hogy az utókor lássa jobban a ferdítő manőverekkel szemben, mik és hogyan történtek. Angol nyelven (és esetleg más idegen nyelveken) jelenjék meg. Ha jobb időkben népem kívánja, nincs akadálya a magyar megjelenésnek, de az eredeti kéziratból és ne az angol fordításból.

Szeretném, ha a többi kézirat is megjelenhetne. Rengeteg könyv jelent meg a világ- és magyar bolsevizmusról, kevés tapintott rá a lényegre. Kézirataimban a meglátás nem szokványos, de megtapasztalt.

A Memoirban vannak belpolitikai és külpolitikai fejezetek. Mindkettő elengedhetetlenül szükséges a döbbenetes magyar sors megértéséhez. A külpolitikai fejezet miatt lehet, hogy a hálátlanság vádja éri emlékemet vagy személyemet: hisz évek óta élveztem az US vendégszeretete felbecsülhetetlen jótéteményét. És nem tompítom a kritika életét. Amikor kértem az azylumot, nem tudtam, amit ma tudok. De úgy gondolom; egy elnök kritikája nem érintheti az US iránti személyi hálámat. És tompítottam az élt. A további tompítás az igazság rovására ment volna. Maga az US több fórumon élesebben bírált, mint én, a magyar. Nemcsak a szövetségi könyvtárt használtam, de a State Department-től is kértem ki hivatalos jegyzőkönyveket. Az azylum egyetlen, vagy egyik legnagyobb hátránya a Memoir és egyéb művek vesztégre. Amely pillanatban megszűnt az azylum, sürgős a művek megjelenése.”⁹¹

⁸⁸ Palágyi Natália, Hűségesen követte az Urat. Mindszenty bíboros életútja és példája. Magyar Könyvnyomda, Ungarische Buchdruckerei, St. Gallen, 1976. 41.

⁸⁹ Mindszenty József, Hirdettem az Igét. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1982. 9.

⁹⁰ Palágyi Natália, Hűségesen követte az Urat. Mindszenty bíboros életútja és példája. Magyar Könyvnyomda, Ungarische Buchdruckerei, St. Gallen, 1976. 33.

⁹¹ Budapest, 1962. október 19. Carl. R. Sharek és Joseph Sherman végrendeleti tanúk előtt.

<http://5mp.eu/web.php?a=ministransok&o=DxgvXqsvzU>

Mindszenty bíboros hivatalfosztása

A konfliktust, amely közte és a pápa között keletkezett – nevezetesen az esztergomi érseki széktől való megfosztást – Emlékirataiban úgy tárgyalja, hogy egyrészt tapintatból ne sikkadjon el maga a valóság, ne essék áldozatul az igazság. Másrészt úgy, hogy a hit és erkölcs legfőbb képviselője, a Szentszék tekintélye ne szenvedjen csorbát. Ezzel az eseménnyel kapcsolatban Adriányi Gábor, bonni professzor A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939–1978. A Mindszenty-ügy című könyvében többek között ezt írja: „1972. október 10-én hozta a bécsi nuncius Mindszenty tudomására, hogy a Szentszék az ő kiutazásakor *garanciát* adott a kormánynak, semmi olyat külföldön nem tesz, vagy mond, ami a magyar kormány érdekeit sérti. Ez a hír Mindszentyt természetesen módfelett felháborította, elsősorban azért, mert erről Zágon prelátnak neki a budapesti tárgyalások alkalmával egy szót se szólt, holott ez neki kötelessége lett volna. Ha tudott volna róla, ő ezt a feltételt sohasem fogadta volna el. Nem az teszi az egyháznak a jó szolgálatot, aki annak történetét elhallgatja, hanem aki annak valóságát őszintén feltárja.”⁹²

„Ma éjjel furcsa álmom volt. Azt álmodtam, hogy Casaroli érsek meghirdetett egy pályázatot, aminek a célja az volt, hogy az evangéliumból, különösen a szenvedéstörténetből el kell távolítani mindazokat a személyeket, akik valamiképpen nem jó, azaz negatív szerepet játszanak: Pilátust, Barabást, Júdást meg a többieket, mert különben a főpapok arra vetemedhetnek, hogy ezeknek a személyeknek a nyomán a Kádárokat, Ceausescukat, egyszóval a népelnyomókat és kínzókat ezekkel a személyekkel összefüggésbe hozzák. Aztán volt egy másik pontja is a pályázatnak: Casaroli érsek azt akarta – ellenkezőleg a II. vatikáni zsinattal –, hogy be kell hozni, hogy a papok tegyék le a modernizmus elleni esküt, és annak az első pontja az lenne, hogy ezentúl főpapoknak nem szabad emlékiratokat írniuk.”⁹³ Ezt mondta el 1974. február 9-edikének reggelén egy személyes beszélgetés alkalmával Mindszenty bíboros Bécsben az ott jelen levőknek. Az ebben az álomban előkerült kérdéshez kapcsolódik Mészáros Tibor beszámolója, amely azon a napon történt, amikor Rómában járt a pápánál, Mindszenty bíboros lemondatásának megakadályozása érdekében. A pápai kihallgatást követően egy bíborossal⁹⁴ való találkozásán tudomására jutott belső információkat így örökíti meg: „Délután találkoztam egy másik monsignoreval, aki bár nem aktív résztvevője az ügyeknek, de jól ismeri. Ő világosított fel a következőkről; először is arról, hogyha a magyar kommunisták nyomása nagy is, hogy kezükbe kaparinthassák az állami egyházügyi hivatal révén a magyar primás tekintélyét, ez csak egy kísérője az egész ügynek. Róma akkor határozta el magát Mindszenty lemondatására, amikor bizonyossá vált, hogy az emlékiratait kiadja. Ez a római monsignore megmagyarázta nekem, hogy a római leveleket *more romano*, vagyis római módra kell értelmezni. Ők nem jönnek a nagy ágyúval! Ők nem jönnek mindjárt kemény követelésekkel, hanem mondataikat nagyon finoman, inkább feltételes módban fogalmazzák meg. Így értelmezhető a Szentatyának a kijelentése, amely a múlt nyáron hangzott el, miszerint az Emlékiratok megjelentetése a Mindszenty személye elleni támadásokat csak fokozni fogja, és bosszút vált ki a magyar egyház ellen. Ez már ezt az irányt jelezte, amit a mindenszentekkor kelt személyes levelében ki is mond. *Róma nem engedheti meg, hogy egy hivatalban lévő érsek vagy primás egy mai rendszerrel*

⁹² Adriányi Gábor, A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939–1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 8., 144–145., 213.

⁹³ Mészáros Tibor: A száműzött bíboros szolgálatában. Mindszenty József titkárának napi jegyzetei (1972–1975). Lämpás Kiadó, Abaliget, 2000. 209–210.

⁹⁴ Mészáros Tibor nem említi a nevét

szemben, bármily istentelen legyen is az, egy ilyen súlyos vádirattal álljon elő, amikor ő maga ezt a rendszert már elismerte. A kettő összeegyeztethetetlen, incompatibilis. (...) Róma akkor határozta el magát erre a lépésre, amikor a német Spiegelben megjelent az a hír, hogy a primás megkötötte a szerződést emlékiratainak kiadására Ullsteinékkal és a McMillan céggel.”⁹⁵

VI. Pál engedett a magyarországi kommunista párt nyomásának és 1973. december 18-án Mindszenty bíborost felmentette hivatalából. A Vatikán döntését kizárólag a nehézségeket jelentő, mindenekelőtt az esztergomi egyházmegyében fennálló lelkipásztori okokra hivatkozva indokolta. A valóságban azonban a pápa ezen döntése politikai okokból történt meg: Mindszenty útjában állt a vatikáni, úgynevezett keleti politikának. Mindszenty megfontoltan, a magyarországi egyház valós helyzetével okolta meg ellenvetését, tehát azzal, hogy a magyar egyház nem szabad. Mindszenty számára világos volt: az ő lemondása csak az ellenfél helyzetét erősítette volna. Így ő a teljes száműzetésbe vezető lezárt utat járta.⁹⁶

Kádár sokszorosan állt bosszút Mindszenty bíboroson; „Mindszenty bíborost 1948 decemberében – Rákosi Mátyás döntése alapján – Kádár parancsára hurcolták el az Andrássy út 60. kinzópincéibe az ávosok; 1949 februárjának elején Kádár parancsára ítélték hazug per keretében előbb halálra, majd életfogytiglani börtönre; s most – éppen ezek 25. évfordulóján – ugyanannak a Kádár Jánosnak utolsó parancsa a vatikáni diplomatákon át, Casaroli érsek közvetítésével, a pápa levelén keresztül csapott le rá.”⁹⁷ Jóllehet Kádár, aki 1956-ban annak a Nagy Imre kormánynak a tagja volt, amelyik rehabilitálta Mindszentyt, nem sokkal később árulónak válva (és Nagy Imrét is felakasztatva) 1962-ben újra büntető eljárást indított Mindszenty bíboros ellen.⁹⁸

„Már egy nappal a kommunista párt Központi Bizottságának ülése után (...) a magyar püspöki kar táviratban fejezte ki VI. Pál pápának Mindszenty hivatalfosztása fölött érzett meglepedését és biztosította őt a püspöki kar szolidaritásáról.”⁹⁹ Igaza lett Mindszentynek abban is, hogy elmozdítását Kádár János személyes győzelemnek fogja elkönyvelni.¹⁰⁰ Az egyházüldözés pedig folytatódott! Sajnos, durván. Kádár, a nemzet sok ezer gyilkosának egyike 1974. március végén a szabolics-szatmári megyegyűlésen örömeinek adott kifejezést afölött, hogy a pápa Mindszentyt, „az antikommunizmus nagy harcosát cserbenhagyta és az érseki székből kipenderítette”¹⁰¹ „Minden magyar egyházi és világi hatalmasság azon fáradozott, hogy Kádár ezt a gyalázatos mondatot kimondhassa.”¹⁰²

Jaszovszky József, a San Franciscoban működő magyar lelkipásztor alábbi megemlékezésében természetfeletti megvilágításban tárja fel az érseki széktől megfosztott Mindszenty bíboros hat évtizedes működésének páratlan lelkipásztori értékét. Az írás megjelenésekor – ugyancsak támadások közepette – Mindszenty bíboros 1974-es észak-kaliforniai útjának előkészületei zajlottak. Az áttekintő megemlékezés Mindszenty bíboros

⁹⁵ Mészáros Tibor: A száműzött bíboros szolgálatában. Mindszenty József titkárának napi jegyzetei (1972–1975). Lämpás Kiadó, Abaliget, 2000. 165–166.

⁹⁶ Professor Dr. Gabriel Adriányi: Ein Zeichen des Widerspruchs: Jozsef Kardinal Mindszenty 1892–1975. S. 9. Vorträge im Katholischen Bildungswerk Bonn 44. (Vortrag vom 12. Dezember 1975 Bonn)

⁹⁷ Mészáros István: „Állok Istenért, Egyházért, Hazáért”. Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest, 2000. 146.

⁹⁸ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939–1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 113; Ólmosi Zoltán: Mindszenty és a hatalom. LEX Kft. 1991. 170–173.

⁹⁹ Új Ember 1974. március 31. 1. In: Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939–1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 184.

¹⁰⁰ Csertő Sándor 1974-es „rapporto”-jának 14. pontja. In: Vigília, 1998/6 428.

¹⁰¹ Új Európa, 1974. május–június, 18. In: Vigília, 1998/6 428.

¹⁰² Mészáros Tibor: Akit övéi be nem fogadtak. Mindszenty bíboros titkárának visszaemlékezései. Pro Domo, Pécs, 1997. 245.

életét, mint Isten által vezetett hitvalló, prófétai életet mutatja be. „Most érkezett el Mindszenty József, Magyarország bíboros hercegprímása, Esztergom érseke az Agykopynyák hegyére. (...) Most, amikor a diplomaták leülnek a vallás, a szabadság, az emberi jogok ellenségeivel tárgyalni, de kompromisszumot kötnek azokkal, akik a vesztükre törnek, csak egy ember emeli fel szavát: »Vigyázzatok, egyedül csak azoktól féljete, akik a lelket is megölik. Vigilate et orate!« (...) Most lett a kenyér Krisztus testévé. (...) Mindszenty József bíboros a szabad világban annyit tett, mint amennyit mások éveken át képtelenek voltak tenni. Újra felrázta a világ lelkiismeretét. (...) *Rettegve hallják a diktátorok, de örömeben ujjong a vértanúk földje!*”¹⁰³

A hivatalfosztásról szóló rész Mindszenty József 1974 decemberében, San Franciscoban elhangzott, nekünk is szóló, biztató szavaival zárul: „*Az ember nem ismeri az élet útjait. Isten az, aki egyedül tudja, hogy mi van az ember életszövevényeiben, mert amikor a legnehezebb és leggyötrőbb a keresztünk, akkor kell erősnek lennünk abban, hogy Istennek kell engedelmesskedjünk!*”¹⁰⁴

¹⁰³ Dr. Jaszovszky József: Mindszenty, a főpásztor Észak-Kaliforniában. A szerző kiadása. Menlo Park, Kalifornia 1980. 37–40.

¹⁰⁴ Dr. Jaszovszky József: Mindszenty, a főpásztor Észak-Kaliforniában. A szerző kiadása. Menlo Park, Kalifornia 1980. 130.

Utódlás a primási székben

Mindszenty bíboros a Napi jegyzetekben – a személyével kapcsolatos alkudozások kritikájaként – találóan és tömören ezt írta: „A koegeisztencia világpiacon a legolcsóbb tucatick a magyar primás.”¹⁰⁵

„A Szentatya legújabb kézírata egy jelentős engedményt tesz, amennyiben az esztergomi érseki széket nem tölti be definitív. Ezért ő igen hálás, ha fájdmát a levél lényeges részére vonatkozólag nem is titkolhatja el.”¹⁰⁶ Ez a mondat szintén a Mindszenty bíboros véleményét megörökítő, 1974. január 21-i bécsi jegyzőkönyvből való. A bíboros nem tudta azt, hogy az esztergomi érsek helyetti apostoli kormányzói kinevezés sem az ő ügyére való tekintettel történt. „A pápa egyelőre az új esztergomi egyházmegye élére csak új apostoli kormányzót nevezett ki, aki előreláthatóan 1976-ban esztergomi érseki kinevezést kap. Ezt a megoldást azért kezdeményezzük, mert így Íjjas József kalocsai érsek – akinek esztergomi érseki kinevezését magas kora miatt nem lehetett elérni – továbbra is a püspöki kar elnöke marad.”¹⁰⁷ (Íjjas József nyugdíjazását követően pápai trónálló címet kapott.) Tehát ez is a kommunista államhatalom érdekeit szolgálta, ugyanis Íjjas József püspökkari elnökként teljes mértékben a hatalom elvárásainak megfelelően tevékenykedett. Teljes jogú esztergomi érseki kinevezés esetén viszont a püspökkari elnök a mindenkori esztergomi érsek. Így a rendszer érdekeit jobban szolgálta ez a megoldás.

Amikor Mindszenty József Bécsben kerülő úton Lékai László tervezett esztergomi kinevezéséről értesült, titokban arra kérte őt, hogy ne fogadja el a megbízást, mivel ő sem tud az ottani viszonyokon változtatni, és Mindszenty felmentésével szabad utat kap a kommunista hatalom, hogy püspökökről kénye-kedve szerint döntsön. Lékai nem fogadta meg a tanácsot.¹⁰⁸

Még veszprémi apostoli kormányzóvá történő kinevezésének történetét maga Lékai mesélte el Mészáros Tibornak, Mindszenty bíboros bécsi titkárának.¹⁰⁹ Többek között ezeket mondta neki: „Nem politikából csinálom azt, amit teszek, hanem meggyőződésből.” A kritikákra pedig ezt válaszolta: „Te, ezek megváltoztak ám! Ezeknél a kommunistáknál van az új erő! És a békepapi gyűlések nívósak.”¹¹⁰ Mészáros Tibor tehetetlenül, szomorúan hallgatta, és Mindszentyvel együtt tudomásul kellett venniük, hogy „Lékai is beépült a rendszerbe.”¹¹¹

Érdekes az alábbi két epizód, amely Mindszenty bíboros hivatalfosztása és volt esztergomi munkatársa, Erdős Mátyás¹¹² személyének kapcsán került megörökítésre,

¹⁰⁵ Mindszenty József: Napi jegyzetek. Budapest, Amerikai Követség 1956–1971. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1979. 300.

¹⁰⁶ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939–1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 165.

¹⁰⁷ Ólmosi Zoltán: Mindszenty és a hatalom. LEX Kft. 1991. 194.

¹⁰⁸ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939–1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 188.

¹⁰⁹ Mészáros Tibor: Akit övéi be nem fogadtak. Mindszenty bíboros titkárának visszaemlékezései. Pro Domo, Pécs, 1997. 236.

¹¹⁰ Mészáros Tibor: Akit övéi be nem fogadtak. Mindszenty bíboros titkárának visszaemlékezései. Pro Domo, Pécs, 1997. 237.

¹¹¹ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939–1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 188.

¹¹² Erdős (Gebharter) Mátyás 1908. október 28-án született Dorogon, mindkét részről német nemzetiségi családban. Iskoláit Esztergomban kezdte, majd a bencés gimnáziumból került ösztöndíjjal Rómába, a pápai Gergely Egyetemre, ahol filozófiát és teológiát tanult, mindkettőt doktori vizsgával zárta. Schmidt Sándor

ugyancsak Lékai Lászlóval kapcsolatosan. Az egyik Erdős Mátyás 2002. január 13-án írt személyes levele Mészáros Istvánhoz. Ebben Lékai Lászlóról a következőket írja: „Amikor Lékait kinevezték esztergomi adminisztrátornak, én Dunaszigeten lelkész voltam. Névnapi volt, néhány pap volt nálam. Lékai egy pap sofőrrel eljött Dunaszigetre, de nem jött be a plébániára, a pappal hívatott ki autójához. Elővett egy esztergomi schematizmust, melynek minden második lapja üres volt. Láttam, hogy a lapokon már voltak feljegyzések. Ha jól emlékszem, akkor mondtam neki: ne akarjon mindenáron prímás lenni. Erre azt mondta: ő nem akar mindenáron az lenni. (...) Egyszer a kápolnából¹¹³ kijövet a folyosón azt mondta nekem: a vezető párttagok fel akarják számolni az egyházat. Hogy ez eddig nem sikerült, ez Kádárnak, Miklós Imrének és neki, Lékainak köszönhető. Nem tudom, meggyőződésből mondta-e, vagy megnyugtatóból.¹¹⁴ Tudjuk, Miklós Imre szándéka megegyezett a pártéval.”¹¹⁵

A másik esemény, a Vatikán részéről az apostoli adminisztrátori, illetve a későbbi esztergomi érseki székre történő személyi javaslat, amely az 1971. július 21-i szentszéki emlékeztetőben olvasható. Az iratot a Szentszék képviselője adta át a római magyar követnek, amelyben többek között ez állt: „Abban a – nem kívánatos – esetben, ha a Kormány részéről ellenvetés lenne Mons. Vajda¹¹⁶ kinevezésével szemben, a Szentszék kész alternatívaként a jelenleg működő püspökökön kívüli a megoldás keresésére, az esztergomi apostoli adminisztrátori tisztség jelöltjeinek javasolva Erdöss¹¹⁷ Mátyás és Szendy József papokat, akiket előző tárgyalásokon már javasoltunk.”¹¹⁸

Lékai László 1974. február 2-án kapta meg esztergomi apostoli adminisztrátori kinevezését, majd 1976. február 10-én prímás-érseki kinevezését. VI. Pál pápa 1976. május 24-én kreálta bíborossá.¹¹⁹

Ezt követően, az 1964-es vatikáni-magyar megállapodás szellemében – Mindszenty József érseki székétől való megfosztása után – a keleti politika tovább folytatódott. Adriányi Gábor találón jellemzi e helyzetet: „Kádár János látogatása a Vatikánban¹²⁰ – Kádár a

erdélyi származású dorogi bányamérnök fedezte római tanulmányainak költségeit. 1935. október 27-én szentelték pappá Rómában. További két év római tanulmányidő után 1937-től 1938-ig Esztergom-Vízivárosban volt káplán, majd 1938-tól 1939-ig tanított hittant és filozófiát a Szatmári Irgalmas Nővérek leánygimnáziumában. 1941-től 1952-ig lelki igazgató volt a Hittudományi Főiskolán, ahol 1939-től bölcséletet és dogmatikát is tanított. 1952-ben kommunista nyomásra elhelyezték a szemináriumból. 1952-től 1969-ig Epölön, 1969–1975-ig Dunaszigeten, 1975–1983-ig pedig Lipóton volt lelkész. Minden szabad percét az olvasásnak és a tanulásnak szentelte, megismert emberi sorsokat, nagy élettapasztalatot szerzett. 1983-ban visszatérhetett Esztergomba, ahol a Főszékesegyházi Könyvtár igazgatójaként működött. Ezt követően nyugdíjas könyvtárigazgató; 2003. december 4-én bekövetkezett haláláig ő volt az Esztergomi Főegyházmegye legidősebb papja. In: Új Magyarország 1996. augusztus 24. www.ppek.hu/k528.htm

¹¹³ Erdős Mátyás ekkor már Esztergomban, a prímási palotában lakott, mint könyvtárigazgató. Itt a Prímási Palota kápolnájáról van szó.

¹¹⁴ Esztergomban Lékai a beszélgetések alkalmával mindig úgy beszélt, mintha egy harmadik személy is jelen volna. In: Mészáros István: *Árnyak és fények*. Eötvös József Könyvkiadó Budapest 2008. 308.

¹¹⁵ Mészáros István: *Árnyak és fények*. Eötvös József Könyvkiadó Budapest 2008. 307–309.

¹¹⁶ Vajda József váci segédpüspök esztergomi apostoli kormányzóvá történő kinevezését a kormány nem tartotta kívánatosnak, de nem is zárta ki kinevezésének lehetőségét. In: Ólmosi Zoltán: *Mindszenty és a hatalom*. LEX Kft. 1991. 209.

¹¹⁷ Itt értelemszerűen Erdős Mátyásról van szó. Ismerve az ő humoros természetét, amikor ez az irat a kezébe került – látva nevének két s-sel történt írását – a következőt mondta: „ez a lehetőség nagyon kétes volt”.

¹¹⁸ Ólmosi Zoltán: *Mindszenty és a hatalom*. LEX Kft. 1991. 154.

¹¹⁹ Az Esztergomi Főegyházmegye névtára és évkönyve 1982. Esztergom, 1982. 84.

¹²⁰ VI. Pál pápa 1977. június 9-én találkozott a Vatikánban Kádár Jánossal. Ekkor történt meg a következő eset, amely Lénárd Ödön piarista szerzetes 19 és fél éves börtönbüntetésének vetett véget. VI. Pál pápa tudott Lénárd Ödön fogva tartásáról, de a találkozó kapcsán magától ezt nem tette szóvá Kádárnak. Amikor Kádár – a Központi Bizottság téves tájékoztatása alapján – a pápának dicsekedve megemlítette, hogy Magyarországon már egyetlen pap sincsen börtönben, akkor a pápa felíratta Lénárd Ödön nevét egy papírra és Kádár elé tette. Erre

Mindszenty-perben személyesen is involválva volt – beleillett minden további nélkül azokba a kommunista látogatásokba, amelyek 1963 óta a Vatikánban folyamatban voltak. VI. Pál pápának nem volt már régóta semmi gátlása, hogy kommunista vezetőket és gyilkosokat, mint Titót, Gromikót vagy Kádárt a svájci gárda felvonulásával és protokolláris pompával fogadjon. Meggyőződése és reménye – hogy ezzel sikerül neki a rendszert a kommunista államokban fellazítani, vagy egyenesen megváltoztatni – úgy tűnik még ma is, hogy nem volt más, mint mérhetetlen naivitás, illúzió.¹²¹

Kádár meglepődött és ígéretet tett a fogva tartott szerzetes szabadon bocsátására. In: Soós Viktor Attila: Kádár kegyéből, a Vatikán kérésére. Lénárd Ödön 1977-es szabadulása. Archiv Net XX. századi történelmi források 2010 3. szám http://www.archivnet.hu/politika/kadar_kegyebol_a_vatikan_keresere.html; Lénárd Ödön is visszaemlékezik erre az esetre: Harmadik szabadulásom 1977-ben történt. Kádár János – a maga nemzetközi elfogadtatása érdekében – akkor Rómában és a Szentatyánál is járt. Be akarta mutatni a rendszer jóakarátát az Egyházzal szemben, ezért azt állította, hogy Magyarországon nincs már pap bebörtönözve. Az előkészített Szentatya erre letette a tárgyalóasztalra nevemet. Hát ez? Amire Kádár János az adott helyzetben azt felelte: ha ez az ember még ténylegesen börtönben van, amikor hazamegyek, kiszabadítom. In: Lénárd Ödön, Tímár Ágnes, Szabó Gyula, Soós Viktor Attila: Utak és útvesztők. Kairosz Kiadó, 2006. 67.; 159-160.

¹²¹ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939–1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 197–198.

Sorsok és végzetek

A Vasárnapi Levél¹²² egyik 1974-es számában egy meglepő írás jelent meg azon személyekről, akik valamilyen formában (a kommunisták oldalán) részt vettek a Mindszenty bíboros elleni összeesküvésben, rágalomhadjáratban.

„Akkor még az »enyhülést« színlelő Moszkva-hű rendszer a Mártír Bíborost egy rétsági »fölszabadított«, vagyis elkommunizált kúriában tartotta országtól-világtól elzárva. Eljutottak-e hozzá kínzói, a rendszer gyalázatos pribékjei már akkor beteljesedett végzetének híre? Nem tudom. Mi is csak időről-időre afféle »azt mondják« stílusban értesülhettünk a nép előtt gondosan titkolt esetekről.

1956 nyara volt, amikor az azóta már megboldogult testvérem szerencsésen visszaérkezett egy nyugati küldetésből. Ha a terror hallgatást is parancsolt, Mindszenty hercegprímást senki sem felejtette el s így nem csoda, ha mindenkit érdekelt, ami vele kapcsolatos lehetett. Sorra vettünk hát mindenkit, az ország első zászlósurának letartóztatását elrendelő Rajktól, az azt végrehajtó Ocskó Gyulától kezdve az akaratbénító szérumot adagoló Weil doktorig mindenkit. Érdekes, elrettentő képsorozat tárult elénk. Rajkot felakasztották; utódját, Kacar Jánost, aki »kihallgatta« Mindszentyt, szintén felakasztották; Ocskót agyonlőtték a határőr ÁVO-sok, amikor a »szabadságot akarta választani«! A hírhedt igazságügy minisztert, Riesz Istvánt a börtönben megfojtották (cellájában agyonverték¹²³). A kínvallatók egyike, Zöld Sándor öngyilkos lett. Az ügynevezett orvosok, a Szovjetből a Hercegprímás »kezelésére« küldött Kaftanoff doktor megőrült; asszisztense, Blaukopf doktor ott égett lakásán; Weil Emil doktort meggyilkolták. A Mindszenty kézírását hamisító Sulner »írasszakértő« Párizsba szökött és ott rejtélyes körülmények között kimúlt.

Távol volt tőlünk a kárörvendés, még a gondolata sem kísértett. Annál inkább mély meggyőződéssel vallottuk, hogy Isten malmai örölnék s hogy aki Istenben bíz, nem csalatkozik. S a népünk, nemzetünk szabadságáért sóvárgó vágyódásunk tüzet ilyen reménykedés olaja akkor is, ma is éleszti és ébren tartja.”¹²⁴

¹²² A Vasárnapi Levél egy Ausztriában – általában heti rendszerességgel – korábban megjelentetett magyar nyelvű egyházi kiadvány. Ennek Klagenfurtban kiadott mellékletében, a Kultúréletnek részeként jelent meg a Mindszenty József: Szentbeszédek I–XII. című, bécsi füzet sorozat, amely Mindszenty bíboros bécsi szentbeszédeit tartalmazza.

¹²³ Mindszenty József, Emlékirataim. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 8.

¹²⁴ Marits L.: Sorsok és végzetek. Vasárnapi Levél, Wien, 1974. (11/12.), 629.

Tartozás a hitvallók felé

„Nem az teszi az egyháznak a jó szolgálatot, aki annak történetét elhallgatja, hanem aki annak valóságát őszintén feltárja.”¹²⁵

(Adriányi Gábor)

Az alábbiakban a magyarországi jelenkori egyháztörténeti tényfeltáró kutatásokkal kapcsolatosan a Szabó Gyula plébánossal készített riportból olvashatók részletek.

„A rendszerváltás után több mint tíz évig vártuk, hogy a katolikus püspöki kar lépni fog. Arra számítottunk, hogy létrejön egy olyan szakértői csoport, amely jól átgondolt stratégia alapján, szisztematikusan, szakmai igényességgel feldolgozza a múltat. Ez elmaradt, ezért kénytelenek voltunk mi belevágni. [Szabó Gyula: A Pápai Magyar Intézet, mint a magyar hírszerzés előretolt bástyája (1963–1989) Püski – Budapest, 2011. KG megjegyzése]

A Vatikán nyilván attól félt, hogy engedmények és kompromisszumok nélkül a megsemmisülés fenyegeti a magyar egyházat.

Ez a taktika kudarcot vallott. Annyit sikerült elérni, hogy egy idő után már nemcsak a templomokban, hanem a plébániákon is lehetett hitoktatást tartani. (...) Az 1964-es megállapodás olyan lélektani törést okozott, amit szerintem máig nem hevertünk ki. A klérusban sokan tényleg elhitték, hogy nincs más út, állandóan kompromisszumokat kell kötni a hatalommal. A Mindszenty József helyébe lépő Lékai László bíborosnak nem véletlenül volt az a jelmondata: "A megnyesett fa kiszárad." Lékai meghirdette a kis lépések politikáját, amihez magunk között mindig hozzátettük: kis lépések, nagy megalkuvások. Az a közösség, amelyik nem a tanúságtévőre építi a jövőjét, nem méltó a jövőre. A Szentírásban a hűségről több száz helyen olvashatunk, a túlélés viszont csak néhányszor szerepel benne, és Jézus akkor is pejoratív értelemben használja: "Aki meg akarja menteni az életét, az elveszíti azt." A Vatikán és a magyar katolikus egyházi hierarchia azonban nem a hűsége, hanem a túlélésre rendezkedett be. Kihátrált azok mögül, akik a Kádár-rendszerben is vállalták az üldöztetést. (...) Ha viszont minden marad a régiben, akkor ezzel azt üzenjük a következő nemzedékeknek, hogy ebben az országban nem érdemes becsületesnek lenni.”¹²⁶

Mindszenty bíboros élete utolsó másfél évében nem volt az esztergomi főegyházmegye érseke; halála pillanatában sem, máriacelli temetése és esztergomi újratemetése idején sem. *Mindszenty bíboros esztergomi érseki székétől való megfosztását a Vatikán a mai napig nem rehabilitálta!* Mindszenty József az esztergomi érsekek között nyugszik a bazilika kriptájában, jóllehet VI. Pál pápa 1973. december 18-i dekrétuma ma is érvényes.¹²⁷

¹²⁵ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939–1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 8.

¹²⁶ Ügynökök és vértanúk egyháza. Levéltári kutatásairól nyilatkozik Szabó Gyula plébános. Czene Gábor, Népszabadság Online 2005. február 27. <http://www.nol.hu/archivum/archiv-353395>

¹²⁷ Mészáros István: „Állok Istenért, Egyházért, Hazáért.” Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest, 2000. 147.

A Pázmáneum rektora és Bécs érseke Mindszenty bíborosról

„Ha viszont a magyar nép gondjairól, szenvedéseiről esett szó, akkor megmozdult benne valami: a keresztény eszmék szerinti magyar embertípus eszménye lázba hozta.”¹²⁸ Így összegezte Egon Gianone, a Pázmáneum volt rektora Mindszenty három és fél éves ott tartózkodását.

Franz König bíboros, Bécs volt érseke így beszélt Mindszenty bíboros utolsó napjairól: „A hazájukból kivándorolt magyarok sorsa örökké foglalkoztatta, s most is tele volt tervekkel, hol, melyik országban található nagy, távoli városokban élő honfitársaival, arról beszélt, hogy magyar papok révén hogyan lehet a lelkipásztorkodást még jobban megszervezni és fellendíteni.”¹²⁹

A legbensőségesebb jellemzést Georg Stadtmüller vetette papírra a bíborossal való találkozását követően: "Érdekesek sötétbarna szemei: olyan csillogó ragyogás van bennük, amilyent még soha senkinél sem láttam: élesen és nyugodtan néznek, ismernek minden negatívumot, de mégis bizakodóak – olyan ember szemei, aki szörnyűségeket élt át, és bepillantott az emberi lét szakadékaiba, akit megjelölt a szenvedéssel átélt tudás. Ezek a csillogó és mégis oly nyugodt szemek egyszerre nagyok és ragyogóak, mint egy csodálkozó gyermek szemei. Messze a távolba néznek, az örökkévalóság végtelen távlataiba. A különös figyelem jeléül néha megismétlődő gesztusa: tágira nyílt szemmel, figyelmesen »felnéz« beszélgető partnerére, és közben kissé felemelve feléje fordítja két tenyerét. Olyan férfi, aki teljesen összhangban van önmagával. Teljesen Istenből él. Aki csak azt mondaná róla, hogy »nagy és erőteljes egyéniség«, az elmenne a bensőség eme titka mellett."¹³⁰

¹²⁸ Csonka Emil: A száműzött bíboros. Új Európa, San Francisco – München, 1976. 275.

¹²⁹ Csonka Emil: A száműzött bíboros. Új Európa, San Francisco – München, 1976. 283.

¹³⁰ Új Ember Online 2006. 09. 24. Kovács Gergely (Georg Stadtmüller Mindszentyről)

<http://ujember.katolikus.hu/Archivum/2006.09.24/1201.html>

Mindszenty bíboros szellemi végrendelete

„Az én 59 éves papi életemből 44 százalékot börtönben, azután félrabságban az amerikai követségen 15 évig és azután számkivetésben vagyok most itt, nálatok is, 71 óta. Ha még egyszer kellene kezdenem az életet, úgy kezdeném, ahogy kezdettem. És ha teljes nyíltsággal látnám azt, hogy mi lesz a következménye, hát akkor is ugyanazt tenném, amit tettem.”¹³¹
(Mindszenty József)

„Hűséggel az Egyház fejéhez és a történelmi magyar hazához, szenvedő népemnek, a magyar püspöki karnak, főegyházmegyém papjainak és híveinek, s mezsgyéken innen és túl, a tengereken is túl a hontalanoknak, ez az üzenetem: gyötrelmes sorsotokban, amíg Isten végtelen könyörületéből jön a virradat, éljetek hűségben Istenhez, Egyházhoz és történelmi hazátokhoz.”¹³² „Az Egyház mai mély válsága ne ijesszen meg bennünket. Túlságosan és sokáig ráhagyatkoztunk az ősi múltra épült, a családi és nemzeti folytonosságba beágyazott keresztény hitre. E beágyazottság azonban csak támasz lehetett, de nem volt sem maga a hit, sem annak záloga. Minden egyénnek, minden nép minden egyes nemzedékének újra és újra meg kell küzdenie a hitéért úgy, mint Jákobnak az Isten angyalával. Nem szabad elereszteni az alkalmakat, a lehetőségeket még halálos fáradtság miatt se, mindaddig, míg Isten meg nem áld bennünket. Ez az Isten akarata. Isten fiatal. Ővé a jövő. Ő nemcsak a múlt, a hagyományok, a valamikori nagyságok tudója vagy féltékeny vigyázója, hanem az újnak, a fiatalnak, a holnapnak az előhívója egyéneken és népekben, akik nem adják föl magukat. Ezért nincs helye a csüggedésnek. A mi szívünk megremeghet a nehéztől, az ismeretlentől, a lehetetlennek látszótól, Isten azonban az egyének és nemzetek jövőjét sokszor a lehetetlennek látszó holnapba rejtette el: nekünk kell nekilátnunk, hogy azt előhozzuk. Százados, tragikus és hősies küzdelmekben hazát veszítettünk: majdnem csak talpalatnyi földünk maradt. Okait tudjuk. Több százados törökdülés ment át rajtunk és a nemzet testén hordta súlyos következményeit: az elernyedtséget, a betelepüléseket. 1849-ben saját dinasztiaink tiport el bennünket orosz csizmával. A végzetes Trianont követte a még végzetesebb kiszolgáltatásunk Yaltában és 1956-ban a nemzetgyilkos kommunista rendszernek. Ebbe a minket perzselő tűzvészbe persze mi magunk is beledobtuk száraz és mindig újra meggyújtott gerendáinkat: hitetlenségünket Istennel, szöszegésünket és árusításainkat egymással szemben, káromkodásunkat, közéleti könnyelműségünket és legutóbb azt, hogy népünk kényelemszeretetből segédkezet nyújtott a magyarság termésének alattomos lekaszabolásához. 1956 és 1971 között pártsegédlettel hárommillió és százötvenezer magyart gyilkoltak le anyaméhben. Ez a csonkaország lakosságának egyharmada; 22 szultán nem tett ekkora kárt a magyar népességben, mint amekkorát tettek ezek az esztendőök. És ki tudja, egyedül a jó Isten, talán még el sem értünk a vészkijárathoz.”¹³³ „Akik ma a magyar népet boldognak mondják, megcsalják. A szocializmussá hamisított marxizmus-leninizmus a magyar népnek mérge és halál. A rendszert a magyar nép megdönteni nehezen tudná –

¹³¹ Elhangzott Los Angelesben, 1974. június 14-én a Szent István plébánia templomban, pappá szentelésének 59. évfordulóján. Csonka Emil: Krónika Mindszenty bíboros amerikai útjának egyik jelentős szakaszáról. München, 1974 (kézirat) [1974 június 5–22.] Függelék 13.

¹³² Füzér Julián: Szentnek kiáltjuk! Katolikus Magyarok Vasárnapja, Youngstown, Ohio, USA, 1987. 77–78.

¹³³ Mindszenty József: Hirdettem az Igét. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1982. 229–230.

terrorizmussal és imperializmussal bebiztosította magát–, de az elismerést soha nem adhatja meg lealjasodás nélkül. Ne engedjétek a szovjet érdekeket a magyar anyaméhig esküszegő orvosok és gyógyszerészek kezével. Aki teszi, engedi, megtagadja magyarságát, ártatlan magyar életek útonállója. Az egy és félmillió bevallottan kiirtott élet hárommillió »szülőlt«, pár ezer »orvost« jelent és bélyegez. Ha Isten reánk tekint, ne hagyjunk helyt a bosszúnak; csak a sietve visszaállítandó független és magyar bíróság lehet illetékes a számonkérésben. Köszönöm a derék magyar népnek, hogy rabságomból 56-ban kiszabadított. Büszke emlékként viszem a sírba a tudatot, hogy népem szabadított ki, és nem az elítélésből és rehabilitációból egyaránt taktikai játékot űző, idegenből idetelepített hatalom. Köszönöm az Egyesült Államok elnökének a nobilis befogadást és annak meghosszabbítását. A követség vezetőinek, a követség összes tagjának is előzékeny jóságát. Vagyonom, miről végrendelkezzem, nincs. Nem fáj; kifosztottak, ahogy elszegényítették népemet. Nemzetemnek: maradjatok a romló világban hűek Istenhez, hitetekhez, hazátokhoz, a magyar múlthoz, történelemhez és a magyar nyelvhez. Ez természeti jogotok és köteleességetek. Ne járjatok haza. Ne pénzeljétek elözőiteket, a nemzetirtókat. De térjétek haza – ne olvadjatok be – amikor a hit és magyarság napja felkél otthon. Addig igen fontos a magyar iskola és családlátogatás.”¹³⁴ „Arra kérlek, arra figyelmeztetlek benneteket írásban, amire kérem élőszóval azokat, akikhez személyesen el tudok jutni: ha le is szakított nemzetünk életfájáról és messze világérszekbe sodort ez a legnagyobb történelmi vihar, ne váljunk örökre elhalt rügyei, elszáradt leveleivé ennek az annyira megtépázott magyar életfának. Találjunk egymásra a szétszórtságban és fogjunk össze, mert nemcsak »ősei«, de testvérei is vagyunk egymásnak. Ne csak anyagilag segítsük egymást, de lelkiileg, szellemileg is, megmaradni magyarnak. Az, aki magyarságában erős és képzett, segítse azt, aki már ingadozik. Hozza vissza a magyar közösségbe! Mennyi mindent kellene és lehetne itt tenni, ha több lenne bennünk a magyar lélek, magyar szív és öntudat! Ez csak a kezdet, a felrázás, a magyar lélekébresztés! A többi azután jön. Fajtánk bátor, találékony és életrevaló. Miért nem tud az lenni a magyarság vonalán is?”¹³⁵

„Életem feladatául tűztem ki, amit Isten segítségével hazámban is és a számkivetésben is igyekeztem megvalósítani: megtartani magyarságában és hitében népünket, különösen felnövekvő ifjúságunkat. Harcom nem a tőkékért és a nagybirtokért, hanem Egyházért, hazáért folyt. Megbocsátok mindenkinek, azoknak is, akik a jövőben vétkeznek ellenem. Ha számkivetésben halok meg, temessenek el ideiglenesen a mariazei kegytemplomban. Ha Mária és Szent István országa felett lehull a moszkvai hitetlenség csillaga, vigyék testemet az esztergomi bazilikai sírboltba.”¹³⁶ „Ez a végrendeletem azoknak, akikkel találkoztam, akik hallottak rólam, vagy akik elkerültek. Tegyétek félre a versengést, a mértéktelen személyi nagyravágyást, a ki-ha-én-nem magatartást. Nem nézve se jobbra, se balra, mindenki ott tegye meg a magáét, ahova az élet állította. Teremtsünk keresztény hitre épülő egyházi közösséget. Legyen a családban gyermek Isten akarata szerint. Ez áldás és jövő, bármit mond a világ. A gyermek kapjon a családban, a hétvégi iskolában, ha mindennapra sehogysincs lehetőség, krisztusi hitet, magyar nyelven, magyar öntudatot. Fiatalságunk lelkében tegyük izzóvá a magyar Ígéret földjének megszerzését. Mindezt gyűlölet és ellenséges érzés nélkül, csak munkával, hitben és áldozatban. Tanuljunk meg és használjuk idegen népek gazdag tapasztalatát és fordítsuk ezt a nagy célra. Csak az a lelkesedés helyénvaló, amelyet a munka nehézsége, a szenvedés hosszantartósága mindig újraéleszt: amelyet kiolt, az ártalmas és

¹³⁴ Füzér Julián: Szentnek kiáltjuk! Katolikus Magyarok Vasárnapja, Youngstown, Ohio, USA, 1987. 77–78.

¹³⁵ Mindszenty József: Hirdettem az Igét. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1982. 300–302.

¹³⁶ Füzér Julián: Szentnek kiáltjuk! Katolikus Magyarok Vasárnapja, Youngstown, Ohio, USA, 1987. 78–79.

megront bennünket. Amit e sorokkal lelketekre akarok kötni, ezért éltem, ezért élek és imádkozom itt és az örökkévalóságban.”¹³⁷

És végezetül még egy gondolat:
Reményeink szerint Mindszenty bíboros korszaka jön el!

¹³⁷ Mindszenty József: Hirdettem az Igét. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1982. 230–231.

Gondolatok Mindszenty bíborosnak a Boldogasszony Éve zárándoklatain elhangzott beszédeiből

(1947. augusztus 15. – 1948. december 8.)

Mindszenty József primásságának legátfogóbb és legeredményesebb utolsó nagy hitéleti megmozdulása a „Boldogasszony Éve” volt 1947/48-ban. Ennek horderejét a résztvevők száma mindennél meggyőzőbben bizonyítja: „Az országos triduumon, amelyet a Boldogasszony Évében (...) tartottunk, 3 218 000 hívő járult szentáldozáshoz. Amikor a szentévet hivatalosan bezártuk, 1948. december 8-án, megállapítást nyert, hogy a Mária-év ünnepein és zárándoklatain 4 600 000 hívő vett részt.”¹³⁸

„A magyar kereszténység és a vele sorsközösségbe kapcsolódott magyar nép, de a világ sincs még túl a megpróbáltatásokon. Érezzük, milyen áldozat Egyházunkhoz hűnek, elveinkhez ragaszkodva, ősi erkölcsünkben erősnek maradni. Isten nem kényezteti Egyházát és híveit. Engedi, hogy bajba, viharba jussanak. A megpróbáltatások nyitják ki szemünket, hogy megértsük, mennyire nem ez a föld nem ez a világ a mi szövetségesünk, hanem egészen máshonnan van a mi erőnk és egészen másfelől kell várnunk győzelmünket.”¹³⁹

„A Szentírás útmutatása alapján az Egyház minden hívét szeretetteljes kapcsolatba hozza Krisztus anyjával, Máriával. A magyarság azonban a történelem folyamán, mint nemzet is találkozott Máriával, Szent István ország-felajánlása révén. Történelmi kútfőnk legősibb és leghitelesebb lapjai beszélnek Szent István király utolsó napjairól, midőn az egyedül kivezető utat az isteni Gondviselésben látta és a Szűzanya keze által arra bízta koronáját. Máriának adta országát örökbe. Ettől kezdve nevezték őseink magukat Mária népének, Máriát pedig királynőjüknek, régi magyar nyelven Nagyasszonyunknak.”¹⁴⁰

„A külső hódolatot kövesse az Isten akaratának a lélekben való elfogadása. Újuljon meg az egyén élete! Meg kell tanulnunk, hogy az élet legfőbb értéke nem a foglalkozásban, a hírnévben, a jó módban van, hanem az Isten iránti hűségben. A mi nagyságunk is attól függ, vajon megbecsüljük-e a kegyelem életét, törődünk-e azzal, hogy életünk s munkánk között az Isten szeretetét semmi el ne homályosítsa szívünkben.”¹⁴¹

„A kanadai és esztergomi Mária-napok után a tiszai Mária-napok lelki melegében, hatalmas hívő együttesében a Mária tisztelet ősi erényét ébresztgetjük a pusztulás utálatosságában. (...) Krisztus helytartója mutatja az irányt viharon, vészen át, tiszavirág délibáb bálványok fölött és a csüggeteg fejeket odaemeli a Tenger csillaga, a Nagyhatalmú és Nagyirgalmú Szűz felé. (...) Azok, akik ma Mária napokat rendeznek, 30 nemzedéken keresztül lelki-eggyé lesznek Szent István csongrádi magyarjaival. Eszerint kilenc és fél

¹³⁸ Mindszenty József: Emlékirataim. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 201.

¹³⁹ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei II. Összegyűjtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Az Esztergom–Budapesti Főegyházmege kiadása, 1994. 105.

¹⁴⁰ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei II. Összegyűjtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Az Esztergom–Budapesti Főegyházmege kiadása, 1994. 106.

¹⁴¹ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei II. Összegyűjtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Az Esztergom–Budapesti Főegyházmege kiadása, 1994. 108–109.

évszázada a Tisza folyton azt csobogja, temetőitek világa néma szószékként azt hirdeti a ti vallásotokkal: Hiszek egy Istenben, Mindenható Atyában, a Jézus Krisztusban, Szentlélekben, szent katolikus Anyaszentegyházat és örök életet. Csodálatosan szép vonása az ősi múltnak a Mária tisztelet. Egymást érik itt a Nagyboldogasszony templomok. (...) A századvégén sziklaként állt itt a csongrádi pap, kezében látom a kubikusok kezét. 1947-ben az Egyház kezében van-e a kubikus, a földműves, a kisiparos, az iskolázott keze? Hány fele van ma a kezetek? Hány felől verik a kezetekkel az Egyházat és hazát, patkolják a magyar jövőt? Hányféle fejszenyél a kezetek az ellenségek fejszéjeként? Azt is látom a történelmetekből, hogy egyszer az ősök feje felett 40.000 Forintért eladták ezt a várost vigyázatlanságból, és csak későn vették észre. »Vigyázatok és imádkozatok«, mert a sötétség óráját éljük, hogy teljes legyen a Getszemáni éjszaka; akinek fülei vannak a hallásra, értse meg. Mária-nap: katolikus megerősödés. Óvakodjatok a hamis prófétáktól, akik juhok ruhájában közelítenek. Gyűlöletet hirdetnek, és maguk érdekvetését aratják. Magyarok legyetek, az Úr népe és juhái, Szent István és a Nagyasszony népe egyéni, családi és közéletben.»¹⁴²

„Az államférfiak élete milliók életébe szövődik be, és milliók lelkéért felelősek is. A vallás és erkölcs támogatása vagy háttérbe szorítása körül nehéz lesz az ítélet egykoron. Ha egyetlen hiábavaló szóért a magános meglakol az ítéleten, mi lesz a következése egyetlen szabadjára engedett, ifjúságrontó könyvnek, újságnak, felülről erőltetett egyesületnek? Szent István ilyenekért nem felel. Szent Istvánt imádsága és erényélete tette naggyá. Igazságos volt alattvalóival, alázatos az Istennel szemben, szigorú a bűnhöz, könyörül az üldözöthöz, özvegyhez, árvához, szegényhez. Erős a balsorsban, szerény a szerencsében. A kormányzó hatalomnak hét ékességét és támaszát sorolja fel. Az első három az igazi krisztusi hit, az Egyház és a főpapság rendje. Ezeket Isten rendelte örökké, kegyelmeinek osztogatóivá, a kötés és oldás hatalmának kezelőivé: »Aki titeket hallgat, engem hallgat, és aki titeket megvet, engem vet meg.« Nincs Egyház tanítóhivatal nélkül. Akik a tanítóhivatal nélkül akarnak katolikusok lenni, az élet bármely viszonylatában futóhomokra építenek.»¹⁴³

„Magyar Véreim! Ne hiányoljuk az anyai segítséget a gyermeki hálátlanságok földjén. Ez a nép hét nagy történelmi hűtlenséget követett el Nagyasszonyával, édesanyjával szemben.

1. Az első felajánlás után nyolc évre a nemzet pogányai kegyetlenül meggyilkolták Szent Gellért püspököt, aki pedig népünket a Mária-tiszteletre vezette.

2. Mátyás király korában és azt követőleg úrrá lett itt a pogány erkölcstelenség, ami egyértelmű a Szeplőtelen számkivetésével.

3. A török jöttekor szinte meghalt az az Egyház, amelyben Mária otthon van.

4. Ez a nemzet századokon keresztül önmagát marcangolta, felejtve a közös édesanyát és testvériséget.

5. Megtanulta az egeket hasogató förtelmes káromkodásokat idegen, hordalék népektől.

6. 1895-ben irtózatos vágást mért a nemzet életfájának a gyökerére, a házasság szentségére, a családra. Ebben az időben fellendült a válás és a leánykereskedelem, a nemzetgyilkos egyke.

7. Szent Fia imádása helyett sokszor esett bálványimádásba a gyanútlanlás és a hiszékenység nemzete.

Nem kellene csodálkoznunk azon, ha úgy elpusztulunk, hogy bezárul a sír felettünk, mikor hét ilyen sírásót állítottunk életünkbe. A mohácsi csatatéren 400 sírásó dolgozott, de ez a hét seb többet vitt el tőlünk. És mégis élünk, mert bár mi megfogyatkoztunk a gyermeki

¹⁴² Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei II. Esztergom, 1994. 112.

¹⁴³ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei II. Összegyűjtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Az Esztergom–Budapesti Főegyházmege kiadása, 1994. 116.

kegyeletben, ő nem szűnt meg édesanyánk lenni. Hét sebbel élünk, de mégis élünk: ez az ő csodája. Nélküle a magyar történelmet, életben maradásunkat megmagyarázni nem lehet. A Nagyasszony védi országát és ez a titka Magyarország csodás fennállásának. Azt sem merném mondani, hogy más népek életét csak emberek intézik; de a mi történelmünket ismerem annyira és a viszontagságokat is fel tudom mérni annyira, hogy megállapíthassam, a Nagyasszony tartott életben minket.”¹⁴⁴

„Az Oltáriszentség, a szeretet közelsége kell nekünk. Az Oltáriszentség a szeretet melegét árasztja, mint valóságosan, lényegesen és igazán jelenlevő Jézus, mint a szeretet lángoló tűzhelye. Mint oltáráldozat, akár a Golgota áldozata, de lelki eledel, táplálék is. Soha ennyire nem éheztek és szomjúhozták az emberek az igazságot; soha annyian nem járultak a szentáldozáshoz, mint ma. Érezzük, hogy az Oltáriszentség Magyarország élete. A földi kenyeret el lehet venni, de az angyalok kenyere számunkra készen áll.”¹⁴⁵

„Zala derék népét élteni Mária Édesanyánk tisztelete, és nincs az a hulló, égető lávahamu, amely ezt a hit-világot maradéktalanul kiégetni és elborítani tudná. A Mária-tisztelet erő és vigasztalás. A legerősebb szálakkal fűz a természetfelettséghez, Egyházhoz, továbbá hazához és letűnt nemzedékeknek. Vigasztaló igazságként gyűjtja a jelen, vergődő magyarságnak azt a hitéleti és nemzeti fényforrást, hogy Mária nagyhatalmú, de lehajló irgalmú Édesanyánk, nemzetünk védelme.”¹⁴⁶

„Rossz néven veszik a Mária-napoknak, hogy ezeken nem dicsérünk ma élő embereket és tetteiket. Hát a Mária-napokra mi nem emberek, hanem Mária dicséretére jövünk össze. A mi énekünk így szól: »Máriát dicsérje lelkünk, Máriát dicsérje szánk.« Mária mellett mi dicsérjük a szenteket: Szent Istvánt, Szent Lászlót, Szent Imrét, akik a Mária-tiszteletben példáink. De akik Máriát nem tisztelik vagy éppen akadályozzák a tiszteletét, azokon nincs nekünk mit dicsérnünk.”¹⁴⁷

„Az a nép, amely Szent István keresztsége után, Szent István útmutatására, Szent Adalbert ígéhirdetésére évszázadokon át a kereszténység védőbástyája szerepét töltötte be, rákerült a történelem taposó útjára és épp azon az égtájon, ahonnét Szent Adalbert sebekkel megrakva hozzánk jött. A kiújult féktelenség, embertelen kegyetlenség, siralomvölgygyé, hajszolt vadak tanyájává tette a Duna, Garam és Ipoly táját. Szent Adalbert, a védelmed alatt álló főegyházmegyét széttépték! Te eljöttél egykor hirdetni őseinknek az Evangéliumot. Magad érezted, mily nehéz tolmácsok közvetítésével Evangéliumot, törvényeket hirdetni, szentségeket kiszolgáltatni. Nézd, most Evangélium-távolban élnek a Szudétákban is, a másvallású alföldi falvakban is. Egyházmegyédben nincs magyar hitoktatás, sokszor még a templomban sem engedik. Elsőáldozók vagy kénytelenek elmaradni az Úr Jézustól vagy a szükséges előismeretek híjával járulnak oda. Papjaikat munkatáborokba viszik vagy kiüldözik. Széttépik a családot, elveszik a családi házat. Szent István és Szent Adalbert:

¹⁴⁴ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei III. Az Esztergom–Budapesti Főegyházmegye és a Szent Gellért Kiadó és Nyomda közös kiadása, Budapest, 1997. 86–87.

¹⁴⁵ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei III. Az Esztergom–Budapesti Főegyházmegye és a Szent Gellért Kiadó és Nyomda közös kiadása, Budapest, 1997. 92.

¹⁴⁶ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei III. Az Esztergom–Budapesti Főegyházmegye és a Szent Gellért Kiadó és Nyomda közös kiadása, Budapest, 1997. 131.

¹⁴⁷ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei III. Az Esztergom–Budapesti Főegyházmegye és a Szent Gellért Kiadó és Nyomda közös kiadása, Budapest, 1997. 144.

hajoljatok le a szenvedőkhöz és vigyétek közelebb az Evangélium szeretetvilágát népetekhez.”¹⁴⁸

„És az egyházüldözők is megdicsőítik a Krisztus Királyt? Akár jobb lator lesz a végén, akár bal lator, Krisztus dicsőségét szolgálja. Napóleon, aki két pápát fűzött rabláncra és letiporta a francia egyházat, Szent Ilona szigetén bűnbánó, alázatos hitvallással fejezte be életét Krisztus előtt. Az a Hitler, akinek hallatlan gögje előtt elnémult a fél világ, aki tombolt Európa homlokán, aki úgy gondolta, semmi sem akadályozza meg, hogy ezer évre ő szabja meg Európa arcát és az Egyházat pár év alatt kiirtsa azzal, hogy papjait összeesküvés- és valuta-vádakkal közönséges bűnözőkké nyilvánítja: pár év alatt ő omlott össze egy saját kezűleg magára mért irányított golyó alatt. A horogkereszt lebukott, és Hitler porba omlott műve felett fénylik titka a keresztfának. Az Egyház pedig ma egyetlen ereje és vigasza a szerencsétlen német népnek. Krisztus Királynak is, aki maga is életét, vérért áldozta üdvösségünkért, életünkkel, vérünkkel tartozunk. Nem minden pillanatban kívánja az egész életet és vért, de a készséget erre elvárja. A földi hódítók is beérték a vár helyett nem egyszer a kulccsal. A pásztorok szerény ajándékot, a napkeleti bölcsek aranyat, tömjént, mirrhát vittek a jászolhoz lelkük várkulcsaként. A ti várkulcsotok ez a szívetek áldozatával szépen megújított plébánia-templom (Esztergomban – KG), amely hitvallóan hirdeti, hogy életünket, vérünket se sajnáljuk Krisztustól, Krisztus folytatásától, az Egyháztól, amelytől édesanyánk, hitoktatónk ajkán át tanultuk és éljük: Hiszek krisztusban, Isten egyszülött Fiában, a mi Urunkban. Ő utunk, igazságunk és életünk most és mindörökké.”¹⁴⁹

A Boldogasszony Évében 1948. január 1-én Mindszenty bíboros újévi körlevelet bocsátott ki, amelyben e sorsdöntő évet az előző év hitéleti tevékenységének folytatásaként nyitotta meg, felfedve mindennek hitbéli biztosítékát: „De kérdezhetjük: átjön-e ez a fény az újévbe, (...) átvonul-e az eljövendő magyar történelembe úgy, ahogy 910 évvel ezelőtt Szent István királyunk augusztus 15-i végrendeleti felajánlása hatalmas történelemalakító Mária-tiszteletté vált? Jaj nekünk, ha mindez görögtűz és magyar szalmaláng csupán; ha az idő múlása, a nehéz hétköznapi gyötrelme, a vészes szárnyakkal ránk települni siető közöny (...) a szívek fellobbanó tüzét, parazsát elfojtaná és a Nagyasszony fölséges, egyedül biztató alakja – a mi hibáinkból, lanyhaságunkból és langyosságunkból – ködbe vész. (...) észbontóan fájó gondolat volna, ha az ősi Máriás magyar földről (...) az Isten anyját száműznők, és Szent István történelmi érvényű szerződését botorul felbontanók (...) Ennek a kapcsolatnak a megbontása népi öngyilkosság volna. Ez lenne a végső haláltánc, és nemzethalál, az örvény, amiből nem volna menekvés, kiemelkedés. (...) Lankadatlanul gyakoroljuk az engesztelést a magunk és mások, különösen a magyar föld bűneiért. Bűnbánatban, áldozatban, hangtalan keresztviselésben mossuk tisztára bűn-szenyes földünket, népünket. Hogy eredményes és üdvös legyen ez a szent igyekezet, Máriai szeplőtelen Szívén vezessük át!”¹⁵⁰

Mindszenty bíboros beszédeiben többször is idézte a katolikus Egyház Szűzanyához szóló felkiáltását: „Mutasd meg, hogy édesanyánk vagy!” Ehhez azonban hozzákapcsolta ennek

¹⁴⁸ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei III. Az Esztergom–Budapesti Főegyházmegye és a Szent Gellért Kiadó és Nyomda közös kiadása, Budapest, 1997. 144–145.

¹⁴⁹ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei III. Az Esztergom–Budapesti Főegyházmegye és a Szent Gellért Kiadó és Nyomda közös kiadása, Budapest, 1997. 161.

¹⁵⁰ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei III. Az Esztergom–Budapesti Főegyházmegye és a Szent Gellért Kiadó és Nyomda közös kiadása, Budapest, 1997. 14–16.

ikermondátát, a Szűzanya ajkaira adva a szót: „És ti mutassátok meg, hogy az én gyermekeim vagytok!” *Ezt mondja Mária nekünk is, ma élő magyaroknak!*